

Inka Mäenpää

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö, 2019

HUUMETYÖN MUUTTUVAT KASVOT

**Uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntyminen ja vaikutukset
haittoja vähentävään työhön**

TIIVISTELMÄ

Inka Mäenpää

Huumetyön muuttuvat kasvot— Uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntyminen ja vaikutukset haittoja vähentävään työhön

64 s. ja 5 liitettä

Joulukuu 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntynyt käyttö vaikuttaa haittoja vähentävään päihdetyöhön ja miten tämä ilmiö näyttäytyy huumetyön ammattilaisten silmin.

Opinnäytetyötä varten kerättiin yhteistyökumppanin, pääkaupunkiseudulla toimivan päihdealan järjestö Tukikohta ry:n työntekijöiden kokemustietoa uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntymisestä sekä niihin kytkeytyvistä käyttökulttuurin muutoksista ongelmakäyttäjien maailmassa. Tietoa viihde- ja kokeilukäyttäjistä antoi opinnäytetyön teoriataustoitusta varten A-klinikkasäätiön vuosina 2016—2018 toteutetun Muunto-hankkeen entinen projektikoordinaattori.

Opinnäytetyö on tutkimuspainotteinen ja laadullinen. Aineistonkeruu toteutettiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Teemahaastattelun rungolla pyrittiin tarkastelemaan muuntohuumeita ilmiönä eri näkökulmista. Teemat rakentuivat yksilöön, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysia ja teemoittelua hyödyntäen.

Tuloksista ilmeni, että uudet psykoaktiiviset aineet olivat Tukikohta ry:n työntekijöiden työssä näkyvä ja ajankohtainen ilmiö ongelmakäyttäjien parissa. He olivat havainneet työssään asiakkaidensa kunnon huononemisen. Varsinkin psyykkinen huonovointisuus tuntui koskettavan jokaista huumeidenkäyttäjää, ja muuntoaineilla oli kokemuksen mukaan tähän vaikutuksensa. Itse työhön uudet psykoaktiiviset aineet vaikuttivat muun muassa yleisen levottomuuden ja arvaamattomuuden lisääntymisessä. Samoin toimintaan sitoutuminen ja toimintakyky oli asiakkailla työntekijöiden mukaan heikentynyt verrattaessa esimerkiksi järjestön toiminnan alkuaikoihin. Tiedon puute liikkeellä olevista uusista aineista oli haaste ohjaustyölle. Tieto ei kulje viranomaisilta, varsinkaan poliisilta ja tullilta, tarpeeksi tehokkaasti päihdetyön kentälle.

Huumekulttuuri nähtiin nykyään riskialttiina ja kontrolloimattomana. Koettiin, että yhteiskuntaan ja huumeapolitikkaan tarvittaisiin muutoksia, sillä ongelmien monimutkaistessa vanhat keinot eivät enää riitä. Nykyinen palvelujärjestelmä ja kontrollipoliitikka eivät tunnu vastaavan tämänhetkisiin yksilön ja yhteiskunnan tarpeisiin, vaan tarvittaisiin enemmän uudenlaisia haittoja vähentäviä toimia. Näistä esimerkkeinä mainittiin muun muassa ainetunnistus, käytön dekriminialisointi ja valvotut käyttöhuoneet. Myös päihderiippuvaisen hoitoonohjaus rankaisemisen sijaan nähtäisiin inhimillisempänä ja kansantaloudellisempänä vaihtoehtona.

Asiasanat: Uudet psykoaktiiviset aineet, muuntohuumeet, haittoja vähentävä työ, päihdetyö.

ABSTRACT

Inka Mäenpää

The change on the field of substance abuse work – The increase of new psychoactive substances and its impact on harm reduction work

64 p. and 5 appendices

December 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The purpose of this thesis was to study and analyze how the increased use of new psychoactive substances (NPS) affect harm reduction work and how harm reduction substance-abuse workers experience this phenomenon.

This thesis was made in cooperation with Tukikohta ry. Tukikohta ry is a non-profit third sector organization for substance abusers operating in the Helsinki metropolitan area. The objective of this thesis was to gather experience-based data from employees about the increased use of NPS. This thesis also focuses on change in the drug culture connected to the NPS phenomenon. The study focused mainly on problem drug users. Information about experimental and recreational drug use was gathered by interviewing a project coordinator from A-clinic foundation's project called Muunto (2016-2018).

The thesis was research oriented and the approach was qualitative. The data was collected via semi-structured theme group interviews and one individual interview. The themes were designed to examine the NPS phenomenon from different perspectives. These were divided into individual, communal and societal perspectives. The results were analyzed using qualitative content analysis and thematizing.

The results suggested that the NPS phenomenon was prominent and visible in the organization's everyday work. The harm reduction workers witnessed how the physical and mental condition of their clientele had declined. The NPS was seen linked to this. The NPS also affected their job by increasing restlessness and erratic atmosphere. It was harder for clients in general to commit to groups and activities. Substance abuse workers also felt that the lack of information from authorities, such as the police and customs, was debilitating for their work.

The findings of this study indicate that the drug culture today is riskier and more uncontrollable than before. Furthermore, social work in this field would benefit from changes in societal attitudes and drug policy. The current service system and control policy are not enough to meet the current needs in harm reduction field. New methods in the field should concentrate on treatment rather than punishment. Also, topics such as drug analysis services, decriminalization, law revisions and consumption rooms should be considered.

Keywords: New psychoactive substances, harm reduction work, drugs, substance abuse work.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2.1 Huumeaallot Suomessa.....	3
2.3 Ajankohtainen huumausainetutkimus ja suuntaukset	5
3. HAITTOJA VÄHENTÄVÄ TYÖ	8
3.1 Haittoja vähentävän työn historia Suomessa	8
3.2 Haittoja vähentävät päihdepalvelut Suomessa.....	10
4. HUUMEIDEN KÄYTTÖMUODOT JA TAVAT	11
4.1 Kokeilukäyttö.....	14
4.2 Viihdekäyttö.....	14
4.3 Ongelmakäyttö ja riippuvuus.....	15
4.4 Hallitsematon ja hallittu sekakäyttö.....	16
4.5 Muita huumeiden käytön alakulttuureita	18
5. MIELENTERVEYS JA PÄIHTEET	21
5.1 Kaksoisdiagnoosi huumeidenkäyttäjillä	21
5.2 Itselääkintä	22
6.1 Uusien psykoaktiivisten aineiden käyttöriskit	24
6.2 Aineluokkia.....	25
7. OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOIMINTAYMPÄRISTÖT	27
7.1 Tutkimuskysymykset	27
7.2 Tukikohta ry.....	27
7.3 A-klinikkasäätiön Muunto-hanke	28
8. PROSESSIN KULKU JA METODOLOGIA	31
8.1 Opinnäytetyön kulku.....	31
8.2 Teemahaastattelu ja ryhmähaastattelu	33
8.3 Aineiston analyysi.....	34
9. TULOKSET	36
9.1 Työntekijän tiedot ja tiedon saanti	36
9.2 Muutokset asiakaskunnan terveydessä ja käyttäytymisessä	39
9.3 Käyttökulttuurin muutokset	42
9.4 Tukikohta ry:n toiminnan muutokset.....	44
9.5 Kehittämiskohteita yhteiskunnassa ja tulevaisuudenkuvia.....	46
10. JOHTOPÄÄTÖKSET	49
11. POHDINTA	53
11.1 Eettisyys ja luotettavuus	53
11.2 Ammatillinen kasvu	56
LÄHTEET	58
LIITTEET	65

1. JOHDANTO

Uudet psykoaktiiviset aineet eli kansankielellä muuntohuumeet ovat ajankohtainen ja kansainvälinen ilmiö. Näihin uusiin aineisiin liittyvät haasteet ja kysymykset koskettavat vahvasti sekä yksilöä että yhteiskuntaa. Uudet psykoaktiiviset aineet luovat uudenlaisia haasteita terveydenhuollolle, lainvalvontaviranomaisille sekä huumepolitiikalle. (Patil, Tewari & Rao 2016, 98.) Näistä näkökulmista katsottuna aiheesta onkin olemassa paljon tutkimusta. Tämä opinnäytetyö tarjoaa aiheeseen vaihtoehtoisesti sosiaalialan näkökulmaa siitä, miten muuntohuumeet vaikuttavat päihdetyöhön järjestötasolla. Varsinainen, syvempi kiinnostus aiheeseen heräsi opintoihin kuuluvan, päihde- ja mielenterveystyön suuntaavan harjoittelun aikana Tukikohta ry:n haittoja vähentävässä päihdetyössä.

Uudet psykoaktiiviset aineet ovat luotu niin sanotuiksi ”laillisiksi” ja halvemmiksi vastineiksi perinteisille huumaus- ja lääkeaineille (Patil ym. 2016, 98). Haastavinta päihdetyössä ja asiakkaiden kannalta on se, ettei käyttäjä voi koskaan tietää, mitä ainetta hän ostaa ja millaisia vaikutuksia aineella saattaa olla. Yhteiskunnan kontrollipoliittiset toimet ja lainsäädäntö eivät myöskään tarjoa tällä hetkellä otollista maaperää haittoja vähentävän työn uudistamiselle Suomessa. Eräs suuri ja globaali huumeekulttuurin muutos on myös huumekaupan digitalisoituminen, eli siirtyminen Internetiin perinteisen katukaupan lisäksi (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019).

Opinnäytetyön päätarkoituksena on selvittää, miten uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntynyt käyttö vaikuttaa haittoja vähentävään päihdetyöhön ja miten se ilmiönä näyttäytyy huumetyön ammattilaisten silmin. Opinnäytetyön tarkoitus on myös kerätä ajankohtaista tietoa uusista psykoaktiivista aineista, niihin kytkeytyvistä huumeekulttuurin muutoksista ja niiden aiheuttamista kehittämistarpeista palvelujärjestelmäämme. Opinnäytetyö kokoaa myös yhteen havaintoja, näkökulmia ja kehitysehdotuksia haittoja vähentävän huumetyön kentälle ja yhteiskuntaan ylipäätään.

Opinnäytetyön yhteistyökumppani on päihdealan järjestö Tukikohta ry. Opinnäytetyön sisältöä ja näkökulmia täydentämään saatiin myös 2016–2018 toimineen A-kliinikkasäätiön Muunto-hankkeen asiantuntijan haastattelu, jonka avulla saatiin ymmärrystä muun muassa kokeilu- ja viihdekäyttäjien suhteesta muuntohuumeisiin, sekä

kansainvälisiä esimerkkejä haittoja vähentävän työn kentältä. Opinnäytetyön lopputulos on kirjallinen raportti, joka koostuu laajasta teoriataustoituksesta sekä tutkimusosuudesta. Tutkimusosuus on laadullinen tutkimus ja aineistonkeruuna käytettiin teemahaastattelua. Kerätty aineisto on analysoitu tuloksissa luvussa 9. Johtopäätöksissä luvussa 10 haastatteluissa esiintyneitä teemoja tarkastellaan jo olemassa olevaa tutkimusta ja teorian tietoa hyödyntäen. Opinnäytetyötä ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn ammattilaisten silmin?
2. Millaisia uusia haasteita lisääntynyt käyttö tuo työkentälle ja työyhteisölle?
3. Minkälaisia uusia toimintatapoja ja kohdennettuja palveluita tarvittaisiin haittoja vähentävän työn kentälle?

2. HUUMEIDEN KÄYTÖN HISTORIA SUOMESSA

Jotta huumeiden käyttöä pystytään ymmärtämään nykypäivänä, on hyvä tarkastella asiaa vuosikymmeniä taaksepäin aikaan, jolloin perinteiset huumausaineet saapuivat Suomeen. On selvää että huumausaineiden käyttö ja käyttökulttuurin muutokset elävät jatkuvasti yhteiskunnallisten ja kansainvälisten muutosten aikaansaamina. Tietynlaisia käyttökulttuurin nopeita muutoksia ja sukupolvien mukana tuomia trendejä kutsutaan kuvainnollisesti huumeaalloiksi. (Tammi 2014, 483.)

2.1 Huumeaallot Suomessa

Ajallisesti ensimmäinen huumeaalto sijoittuu sotien jälkeisiin vuosikymmeniin, enimmäkseen silti 1960-1970 lukujen taitteeseen. Tällöin nopeasti yleistynyt huumeiden käyttö tunnustettiin jo yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Huumeidenkäyttöä esiintyi tietysti tätä ennenkin, mutta mittakaavaltaan paljon vähäisempänä, ja käyttö nähtiin lähinnä niin sanottuna parempiosaisten hupina. (Kainulainen, Savonen & Rönkä 2017, 19.)

Sotilaiden lääkitsemiseen käytettyä heroiniä sekä metamfetamiinia sisältävät Pervitin-lääketabletteja oli sodan jälkeen runsaasti liikkeellä, ja tätä kautta huumausaineet löysivät tiensä myös tavallisen kansan piiriin. Kirjassa ”Vanha liitto” (Kainulainen ym. 2017, 20) on kuvailtu haastatellen 1960–70 luvulla aloittaneiden, kovien huumeiden käyttäjien kokemuksia. Sotaveteraanit nousivat monissa tilanteissa esille eräänlaisina kunnioitettuna mentoreina aineiden käyttöön liittyen silloisen nuorison keskuudessa.

Merkittävä muutos sen lisäksi että huumeiden käyttö ylitti yhteiskuntaluokkia, oli myös se, että nuoriso kiinnostui huumausaineista täysin uudella tavalla. Suomi seurasi kansainvälisiä ilmiöitä ja muun muassa Yhdysvalloissa vallalla ollut hippikulttuuri ja poliittinen radikalisoituminen toivat mukanaan uusia ilmentymiä kaikkiin läntisiin maihin. Huumeiden käyttäminen sai symbolisen merkityksen, jolla ilmennettiin omaa ideologiaa ja arvoja. Varsinkin kannabiksen käyttökulttuuri kukoisti Suomessa 1960-luvulla opiskelijoiden ja boheemien keskuudessa. Käyttämisen ideologinen voima

laantui kuitenkin Suomessa nopeasti ja siirtyi helposti pelkkien päihdekokeilujen hakemiseksi. (Kainulainen ym. 2017, 21.)

Käyttö oli vapaata ja vailla kontrollia kunnes 1966 annetulla asetuksella huumeiden käyttö päätettiin kriminalisoida. Vuonna 1972 se säädettiin rangaistavaksi huumausainelaisissa. Lakia valmistellessa oli suuri erimielisyys kriminalisoinnin ja dekriminalisoinnin välillä. Lopulta tiukkojen äänestysten jälkeen kriminalisoinnista päätettiin eduskunnassa arvalla. (Kainulainen ym. 2017, 24.) Tämä huumausainepolitiikan linja on pitänyt nykypäivään asti.

Ensimmäinen huumeaalto laantui 1970-luvun kuluessa muun muassa nuorisokulttuurin muutoksien ja poliisikontrollin tiukentumisen vuoksi. Merkitystä saattoi myös olla alkoholilainsäädännön höllentymisellä. Huumeet olivat silti tulleet jäädäkseen Suomeen. Samoin kriminalisointi asetti huumeidenkäyttäjät nyt aivan erilaiseen asemaan yhteiskunnassamme. (Kainulainen ym. 2017, 26–27.)

Laman jälkeen 1990-luvun lopulla huumeiden käyttö lisääntyi taas sen verran merkittävällä tavalla, että voitiin puhua toisesta huumeaallosta. Eräs näkyvä uusi ilmiö oli käytön kansainvälistyminen. (Tammi 2014, 483.) Nuorison keskuudessa uudenlainen globaali klubi- ja juhlimiskulttuuri toi piristeiden ja psykedeelien käytön huomion kohteeksi. Asenteet kannabista kohtaan lieventyivät, ja sen käyttö yleistyi huomattavasti. Samoin amfetamiinin ja opiaattien väärinkäyttö kasvoi paljon. Viihdekäyttäjät taas näkivät oman käyttönsä eräänlaisena hallittuna ja vaarattomana irtiottona. (Hakkarainen & Metso 2003, 244–254.)

Toisen aallon mukanaan tuomat haasteet vaativat uudistumista myös yhteiskunnan toimista. Vuoden 1994 huumausainelainsäädäntöä uudistettiin ja huumausainepoliittinen toimikunta asetettiin muotoilemaan vuoden 1997 huumausainestrategia (Tammi 2003, 466). Strategiassa huumausaineiden haitat nousivat ensimmäistä kertaa puheenaiheeksi. Tuukka Tammi (2003, 467, 474–475) tuo esille ristiriidan, joka ilmenee tavoitteessa vähentää haittoja sekä ehkäistä käyttöä. Strategiassa tiedostetaan kaksi toisistaan erillään olevaa pääsuuntausta – haittoja vähentävä sekä rajoittava. Kuitenkin rangaistuspolitiikan itsessään katsottiin olevan toimiva keino haittojen vähentämiseen. Strategian sisällöstä herää mielikuva hieman kaksijakoisesta huumeepolitiikan mallista.

2.3 Ajankohtainen huumausainetutkimus ja suuntaukset

Tänä päivänä erilaisten huumausaineiden määrä on kasvanut entisestään räjähdysmäisesti (Suokas 2016, 8). Varsinkin 2010- luvulla on käyty runsaasti keskustelua liittyen huumausaineiden rangaistavuuden poistamiseen, sallivimmiksi muuttuviin asenteisiin sekä kannabiksen laillistamiseen. Myös erilaiset haittoja vähentävät toimintatavat, esimerkiksi valvotut käyttötilat ja ainetestauksen saaminen Suomeen, ovat olleet paljon esillä. (THL 2018. Ajankohtaista. Tiedotteet ja uutiset.)

Ylilääkäri Kaarlo Simojoen (2015) mukaan nykyisin suomalaisessa käyttökulttuurissa erottuu muista maista poiketen korvaushoitolääkkeenäkin käytetyn buprenorfiinin väärinkäyttö. Samoin päihdehoitoon hakeutuvilla asiakkailla sekakäyttö on hyvin yleistä. Kuvio 1 havainnollistaa sekakäytön merkittävää määrää suomalaisessa päihdehoidossa (Nurmi & Rönkä 2018, 6).

KUVIO 1. Huumehoitoon jakeutuneiden asiakkaiden ongelmapäihteiden lukumäärä vuonna 2017.

Kuviosta 1 selviää, että vuonna 2017 Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoreportin mukaan jopa 81 %:lla oli vähintään kaksi ongelmapäihdettä. Ylipäätään sekakäyttö tilastoreportin mukaan oli vallitsevana käyttötapana 57 %:lla asiakkaista (Nurmi & Rönkä 2018, 4–6).

Joka neljäs vuosi toteutettava Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) päihdetutkimus kartoittaa suomalaisten päihteiden käyttötapoja sekä asenteita. Uusimpien vuoden 2018 tutkimustulosten mukaan huumausainekokeilut ovat nousussa. Kannabiksen kohdalla kokeilukäyttö eliniän aikana on noussut jopa 18 % kun verrataan ensimmäisiin, vuoden 1992 tuloksiin. (Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2018, 2–3.)

Erityisesti 25–34-vuotiailla kokeilukäyttö on yleistymään päin. Tästä ryhmästä 45 % vastasi käyttäneensä jotakin huumausainetta ainakin kerran elämässään. Tämä voidaan nähdä selkeänä kasvutrendinä. On silti syytä muistaa, että elämän aikana tapahtunut käyttö kertoo useimmiten juuri kokeilukäytöstä eikä siitä voida päätellä, kuinka moni jatkaa säännöllisemmäksi käyttäjäksi. (Karjalainen ym. 2018, 2–3.)

Huumausaineiden rangaistavuuteen liitetyt mielipiteet ovat muuttuneet sallivimmiksi, etenkin juuri kannabiksen osalta. Päihdetutkimuksen mukaan käytön rangaistavuuden poistamista kannatti 42 % ja kasvattamisen 25 %. Luvut olivat pysyneet tasaisena sitten vuoden 2014. Vuoden 2018 kyselyn mukaan 20 % suomalaisista olisi valmiita luopumaan kokonaan rangaistavuudesta kaikkien huumausaineiden kohdalla. (Karjalainen ym. 2018, 4.)

Laillistamiskysymyksissä on hyvä muistaa eri käsittäiden erot ja mahdollisuudet: Dekriminalisaatio tarkoittaa, että käyttö sekä hallussapito sallitaan ja rangaistavuus sitä kohtaan poistetaan. Depenalisaatio tarkoittaa, että käyttö olisi edelleen laitonta, mutta siitä ei rangaistaisi. Legalisointi eli laillistaminen taas tarkoittaisi kokonaisvaltaista huumeiden laillistamista, mukaan lukien tuotanto ja myynti, mutta tätä säänneltäisiin ja järjestettäisiin esimerkiksi yhteiskunnan toimesta. (EHYT ry. Tosietoa. Kannabis. 3–4.) Rangaistavuuden poistaminen ei tarkoita täysimääräistä laillistamista.

Alaikäisten nuorten kohdalla eurooppalainen koululaiskysely ESPAD on selvittänyt, että Suomessa huumeiden käyttö noin 16 vuotta täyttäneiden kohdalla on verrattain vähäistä. Tuorein tutkimus on vuodelta 2015. (Raitasalo, Huhtanen & Miekkala 2015, 3.) Suurin osa nuorten kokeilukäytöstä liittyy kannabikseen. Nuorten kohdalla huumausainekokeilut ovat pysyneet tasaisina, eikä samanlaista kasvua ole nähtävissä kuin nuorilla aikuisilla. Yhteistä molemmille käyttäjäryhmille oli se, että molemmissa koettiin varsinkin kannabiksen käytön riskit pienempinä kuin ennen ja samalla asenteet huumausainekokeiluja kohtaan olivat sallivampia. (Raitasalo ym. 2015, 31–33.) Tämä asennemuutos on yksi selkeä muutostrendi, mutta ilmeisesti aiheuttanut käytön lisääntymistä vain nuorilla aikuisilla. Tosin voi olla haasteena tietää, seuraako käytön lisääntyminen asenteiden muutosta vai toisinpäin. (Karjalainen, Hakkarainen, & Raitasalo 2019, 318.)

Niin sanottuja kovia huumeita 15–16-vuotiaiden keskuudessa käytti vain 0–1 % vuonna 2015. Myös uusien psykoaktiivisten aineiden käyttöä tiedusteltiin. Vastaajista pojista noin 2 % ja tytöistä 1 % kertoi käyttäneensä muuntohuumeita. Tästä tuloksesta ei kuitenkaan voida tehdä luotettavia päätelmiä koska valideittitutkimuksessa selvisi, että noin 22–36 % ei ymmärtänyt kysymystä muuntohuumeista oikein. (Raitasalo ym. 2015, 23–24.)

Kansainvälisemmällä tasolla nykyajan huumausainesuuntauksia tutkii Euroopan huumausaineiden seurantakeskus EMCDDA (European Monitoring centre of Drugs and Drug addiction). EMCDDA:n (2018, 11) mukaan uudet psykoaktiiviset aineet eli muuntohuumeet on määritelty suureksi kansanterveydelliseksi ja taloudelliseksi haasteeksi. Nykyajan kansainväliset toimintalinjat ja lainsäädännön muutokset ovat nopeuttaneet muuntohuumeiden saamista nopeammin säännellyiksi. Muuntohuumeiden jatkuva kehittäminen on silti suuri haaste valvonnalle. Uusin psykoaktiivisten aineiden valmistusmaa on pääasiassa Kiina. On silti merkkejä siitä, että aineiden valmistusta olisi ilmaantunut myös Euroopan rajojen sisälle. (EMCDDA 2018, 11–12.)

Huumemarkkinoiden digitalisoituminen eli siirtyminen Internetiin on myös eräs 2000-luvulle tyypillinen käyttökulttuurin muutos. Verkko tarjoaa alustan myynnille laajemmin, ja tällä tavoin periaatteessa kuka vain voi tilata ja myydä huumausaineita verkossa. Internetiä ja erilaisia anonyymeja verkkoja hyödynnetään paljon juuri niin

sanottujen laillisten aineiden kuten uusien muuntohuumeiden kaupankäynnissä. (Mounteney, Oteo & Griffiths 2016, 13.)

Ennen, varsinkin ensimmäisen huumeaallon aikoina, huumemarkkinat saattoivat keskittyä vain tietyille organisoiduille tahoille ja johtoportaille. Käyttäjän oli päästävä jollain tavalla osaksi näitä tahoja, jotta hän kykeni ostamaan aineita. Nykyisin huume-markkinoiden digitalisoituminen tuo huumekaupan kenen tahansa ulottuville. Tämä johtaa siihen, että nykyään lähes jokainen voi ostaa ja myydä huumausaineita. (Lintonen, Rönkä, Kotovirta & Konu, 2012, 63.)

3. HAITTOJA VÄHENTÄVÄ TYÖ

Haittoja vähentävä työ edustaa toiminnaltaan rangaistuspolitiikan vaihtoehtoa eli kansanterveydellisempää ja humanimpaa lähestymistapaa huumeongelmiin ja huumeiden käyttöön (Tammi 2007, 16). Haittoja vähentävän työn tavoitteena on edesauttaa huumehaittojen vähentämistä, sekä yksilötasolla että yhteiskunnassa. Luvussa 3 käydään läpi haittoja vähentävän työn ideologia ja alku Suomessa sekä mainitaan käytännön tasolla, millaisia nämä palvelut voivat olla.

3.1 Haittoja vähentävän työn historia Suomessa

Haittoja vähentävässä toiminnassa tähdätään siihen, että minimoidaan päihteiden käytöstä syntyviä haittoja sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Ajatuksena ei ole puuttua itse huumeiden käyttöön, vaan nimensä mukaisesti vähentää käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia riskejä ja haittoja. (Seppä, Aalto, Alho & Kiianmaa 2012, 154.) Haittoja vähentävään työhön liitetään tietynlainen arvoneutraalius huumeiden käyttöä kohtaan. Huumeeton yhteiskunta on utopistinen tavoite, joten tuloksellisinta on pyrkiä vaikuttamaan niihin asioihin, joihin vielä pystytään, eli huumeiden aiheuttamiin haittoihin. (Hurme 2002, 415.)

Käsitteenä haittoja vähentävää työtä on vaikea määritellä monimuotoisuutensa takia. Se voidaan nähdä omana ideologianaan ja rajoittavan huume politiikan vastapainona.

Toisaalta se voi edustaa puhtaasti käytännönläheistä toimintaa ja erilaisia käyttäjille suunnattuja palveluita ilman suurempaa ideologista latausta. (Hurme 2002, 415.) Yksiselitteistäkään määritelmää on vaikea antaa, koska haittoja vähentävää toimintaa toteutetaan hyvin eri tavalla eri maissa. Siihen vaikuttavat yhteiskunnalliset erot, esimerkiksi vallitseva huume politiikka sekä laki. (Perälä 2012, 34.)

Suomessa haittoja vähentävä työ sai alkumuotonsa, kun 1990-luvulla toinen huumeaalto toi yleisen käyttökulttuurin muutoksen lisäksi mukanaan suonensisäisten huumeiden käytön lisääntymisen sekä sitä kautta erilaisten tartuntatautiepidemioiden kuten HI-viruksen leviämisen uhan (Kainulainen ym. 2017, 28). Suomessa herättiin infektiosairauksien riskiin. Muun muassa C-hepatiitti viruksen löytyminen ja sen laaja levinneisyys käyttäjien keskuudessa aiheuttivat tarvetta kansanterveydellisille toimille. (Seppä ym. 2012, 155–156.)

Haittoja vähentävän politiikan käytännön ensimmäinen ilmentymä oli huumeita aktiivisesti suonensisäisesti käyttäville tarkoitettu, matalan kynnyksen terveysneuvontapiste Vinkki. Se perustettiin pääkaupunkiseudulle vuonna 1997. Tätä ennen käyttäjille ei ollut vastaavanlaisia palveluita, ja toiminnan aloittamisen voidaan nähdä olevan ensiaskel Suomessa haittoja vähentävälle toiminnalle sosiaali- ja terveysalan kentällä. (Perälä 2012, 15.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna haittoja vähentävä työ voidaan nähdä kansantaloudellisesti kannattavana. Haittoja vähentävä työ vähentää yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia esimerkiksi terveydenhuoltomenoissa ja syrjäytymisen osalta. Toiminnan taustalla on pyrkimys ehkäistä sairauksia, kuolleisuutta, yliannostuksia, syrjäytymistä, rikollisuutta sekä yleistä huono-osaisuutta tukemalla yksilön hyvinvointia ja elämänhallintaa kokonaisvaltaisesti. Avun saannin helppoutta tuetaan toimintojen matalalla kynnyksellä. (Kotovirta & Tammi 2012, 154, 159.)

Kansanterveyden parantamisen lisäksi haittoja vähentävät periaatteet palvelevat hyvin marginaalissa elävän ihmisjoukon auttamista ja integroimista yhteiskuntaan. Tämä ei toteutuisi, jos tietty ihmisryhmä kokisi pelkästään vahvaa moralisointia, asenteita ja rankaisuja yhteiskunnan toimesta. Haittoja vähentävässä työssä voidaan hälventää sekä yhteiskunnan että huumeita käyttävän asenteita toisiaan kohtaan vailla vastakkainasettelua. (Perälä 2012, 5.) Kritiikkinä haittoja vähentävälle työlle on nähty

juuri sen soveltamisen monimutkaisuus ja epäjohdonmukaisuus. Haittoja vähentävä työ voidaan tämänkin vuoksi hahmottaa joukkona erilaisia pirstoutuneita toimia, jotka ovat eräänlaisia pyrkimyksiä adaptoitua huumeongelmien luomiin haittoihin. (Hurme 2002, 421.)

Haittoja vähentävään ajattelutapaan orientoitumiseen auttaa myös ajatus siitä, että huumeriippuvuus on sairaus, josta tulisi pikemminkin auttaa parantumaan ja kuntoutumaan kuin rangaista (Kotovirta & Tammi 2012, 154–155). Tuukka Tammen (2007, 22–23, 41) tutkimuksessa korostetaan huumeita käyttävien ihmisten näkemistä tasa-arvoisina ja aktiivisina yhteiskunnan jäseninä eikä passiivisina ja poikkeavina kontrollin kohteina. Tärkeää on pyrkimys aktivoida huumeongelman kanssa kamppaileva ihminen tekemään valintoja ja ottamaan vastuuta omasta elämästään.

3.2 Haittoja vähentävät päihdepalvelut Suomessa

Haittoja vähentävää työtä on helpompi hahmottaa tarkastelemalla käytännönläheisesti tätä toimintatapaa edustavia palvelutarjoajia. Erilainen terveysneuvontatoiminta ja käyttövälineiden vaihtopalvelu on Suomessa kaikista vanhin, 1997-luvulla alkanut haittojen vähentämistä edustava palvelu ja edustaa vahvasti kansanterveydellistä näkökulmaa huumeongelmiin. Sillä pyritään estämään sairauksia ja epidemioita. (Hurme 2002, 416–417.)

Ihmisoikeusnäkökulma korostaa huumeidenkäyttäjän kohtelemista tasa-arvoisena kansalaisena. Kontrollitoimet käyttäjiä kohtaan itsessään voivat lisätä kustannuksia, syrjäytymistä, epäinhimillistämistä sekä rikollisuutta, koska huumeaineiden laittomuudesta syntyvän korkean kauppahinnan vuoksi ajaututaan rikoksiin. (Hurme 2002, 417.) Kontrollitoimet voivat myös synnyttää uusia, riskialttiita ilmiöitä, joita esimerkiksi muuntohuumeetkin edustavat.

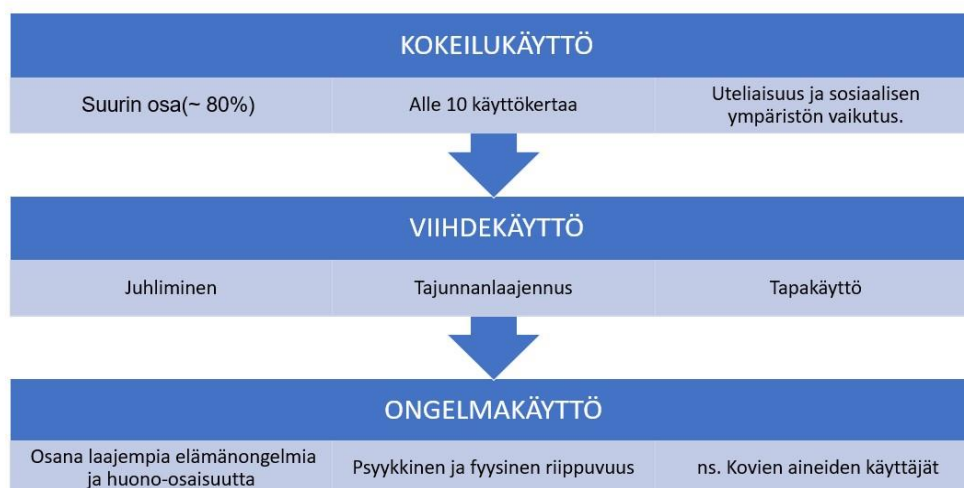
Päihteiden käyttäjien kohtaamiseen, integroimiseen ja ohjaukseen on olemassa erilaisia haittoja vähentäviä matalan kynnyksen palveluita, jotka toimivat yleisimmin kolmannella sektorilla. Näitä ovat muun muassa erilaiset päiväkeskustoiminnat, neuvontapalvelut sekä maksuttomat ryhmätoiminnat. Näihin palveluihin liittyy vahva anonymiteetti ja matala kynnyys. (Tukikohta ry. Päihdepalveluja.)

Haittoja vähentävien ja matalan kynnyksen palveluiden merkitys asiakkaan kohtaamisen kannalta on oleellinen. Sauli Suominen ja Katja Malin-Kaartinen (2013, 8–10) ovat esimerkiksi koonneet Tukikohta ry:n asiakaskokemuksia matalan kynnyksen toiminnasta. Asiakkaat korostivat inhimillisen kohtaamisen merkitystä, luotettavuutta sekä turvallisuutta ensisijaisesti, toisena vasta käytännön apua ja ohjausta. Tämä auttaa ymmärtämään haittoja vähentävän työn merkitystä ihmisarvoisessa kohtaamisessa ja osallisuuden kokemuksessa. Tällaiset palvelut tarjoavat päihteiden käyttäjille säännöllisyyttä ja tilaisuuden pohtia rehellisesti omaa tilannetta luotettavan ammattilaisen kanssa ilman että siihen liittyisi kontrollielementtejä tai yleistä kohtaamattomuutta.

Kansainvälisemmällä tasolla haittoja vähentävänä ja ehkäisevänä toimintana voidaan nähdä uusien aineiden tunnistamiseen liitetty varhainen varoitusjärjestelmä. Suomessa on luotu myös erilaisia verkostoja järjestöjen ja viranomaisten välille, jotta tiedonkulku nopeutuisi. Monet haittoja vähentävät toimet eivät ole saaneet paikkaansa Suomessa vielä toistaiseksi. Näitä ovat muun muassa ainetunnistus- ja pikatestaus sekä suonensisäisesti käytettäville suunnatut valvotut käyttöhuoneet. (Kotovirta & Tammi 2012, 161–162.)

4. HUUMEIDEN KÄYTTÖMUODOT JA TAVAT

Huumeista keskustellessa on syytä selventää, että huumeiden käyttö ei merkitse automaattisesti huumeongelmaa vaan käyttötapoja on olemassa hyvinkin erilaisia. Käyttömuotoja voidaan jaotella esimerkiksi käyttötapojen, käyttökulttuurin- ja kontekstin avulla. Mikko Salasuo ja Kati Rantala (2002, 42) ovat jäsentäneet huumeiden käytön eri muodot yksinkertaistettuna kolmeen yläkategoriaan: kokeilukäyttöön, viihdekäyttöön sekä ongelmakäyttöön. Viihdekäyttöön voidaan sisällyttää myös satunnais- ja tapakäyttö. Kuvio 2 havainnollistaa näitä käyttömuotoja esimerkkipiirteineen hyödyntäen Salasuon & Rantalan (2002, 42) luomaa jakoa.

KUVIO 2. Jako huumausaineiden eri käyttömuodoista.

Kuvio 2 on jakanut yksinkertaistaen käyttömuodot kategorioiden mukaan ja kuvaillut käyttäjäryhmiä tietyin esimerkkipiirtein. Esimerkiksi kokeilukäyttö määritellään käyttönä, johon sisältyy alle 10 käyttökertaa. Kokeilukäyttäjät ovat prosentuaalisesti suurin käyttäjäryhmä. Viihdekäyttö liitetään usein vapaa-aikaan, johon voi liittyä juhliminen ja sosiaalisuus mutta toisaalta myös tajunnanlaajennus ja itsetutkiskelu. Ongelmakäyttö kytkeytyy useimmiten suoraan riippuvuuteen eli addiktioon ja mahdollisiin muihin elämänhallinnan ongelmiin. (Salasuo & Rantala 2002, 42.)

Eräs tapa määritellä tarkemmin sitä, voiko huumausaineiden käyttö olla kokeilu-, viihde- tai ongelmakäyttöä, on pohtia huumausaineiden käytön tasoa miettien säännöstelyn näkökulmaa. Määrittelyyn sisältyy se, kuinka paljon henkilö pyrkii säännöstelemään esimerkiksi käyttötapoja ja annoksia. Käytön säännöstelyä yleensä voidaan kuvata hallituksi, holtittomaksi tai pakonomaiseksi. Kuvio 3:ssa on hahmoteltuna erilaisia säännöstelypyrkimyksiä hyödyntäen Havion, Inkisen ja Partasen (2008, 61) määrittelyä kirjassa Päihdehoitotyö.

KUVIO 3. Käytön tason määrittelyä säännöstelypyrkimysten näkökulmasta käsin.

Kuviossa 3 on määritelty alueita, jotka vaikuttavat säännöstelypyrkimyksiin. Käyttötarkoitus, eli motivaatio ja tarkoitus käytön taustalla, voi määritellä onko kysymyksessä esimerkiksi juhliminen, itsetutkiskelu, vieroitusoireiden helpottaminen vai jotain muuta? Käytetyt aineet sekä käyttötapa voivat osiltaan kertoa käyttömuodosta. Suonensisäinen käyttö ja niin sanotut kovat aineet liitetään yleisesti ongelmakäyttöön. Kuitenkin ongelmakäytön määrittelyyn vaikuttavat myös käytön tiheys, käyttöannokset ja käytön hallinta. Osa-alueisiin vaikuttavat myös tilannetekijät. Niihin voi liittyä huumausaineiden käyttö vain tiettyinä aikoina tai tietyssä kontekstissa ja tilanteessa. Yksilön henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on myös vaikutusta: Millainen on henkilön temperamentti, millaisessa mielentilassa päihdettä käytetään ja miten henkilön muun elämän, työn, opiskelun ja ihmissuhteiden suhde päihteisiin määrittyy. (Havio ym. 2008, 61.)

Erilaisia käyttötapoja on hyvä ymmärtää, jotta voidaan hahmottaa motiiveja, joiden vuoksi huumeita käytetään. Huumeista ei ole mahdollista käydä tasavertaista keskustelua, jos ei kyetä tuomitsematta tunnistamaan käytön takana olevia motiiveja ja haettuja positiivisia vaikutuksia käyttäjän näkökulmasta. (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4. 2019.)

Tässä luvussa 4 esitelty käyttömuotojen sekä alakulttuurien jako on tietysti yksinkertaistava. Se on kuitenkin avuksi, kun halutaan pikemminkin vain jäsentää huumeiden käytön erilaisia tasoja ja motiiveja kuin kuvata käyttötapojen todellisia rajoja ja luonteita. (Salasuo & Rantala 2002, 42.) Tieto erilaisista alakulttuureista voi auttaa myös tekemään paremmin kohdennettua ohjaus- ja neuvontatyötä, kunhan se tehdään leimaamatta ja kategorisoimatta tiettyjä ihmisryhmiä (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedontanto 5.4. 2019).

4.1 Kokeilukäyttö

Kokeilukäyttö on huumeidenkäytössä ensimmäinen askel ja usein jääkin sanansa mukaan kokeiluksi. Kokeilukäytön rajaamiseen määritellään alle kymmeneen jäävä käyttökertojen määrä. Kokeilukäyttäjät ovat huumausaineiden kohdalla suurin käyttäjäryhmä ja edustaakin jopa noin 90 % kaikista huumeiden käyttäjistä. (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4. 2019.)

Kokeilukäytön syiksi mainitaan usein uteliaisuus, ystäväpiirin sosiaalinen vaikutus, pyrkimys miellyttävään kokemukseen ja päihtymiseen. Myös yhteiskunnassa vallitsevat asenteen vaikuttavat. 1990-luvulta lähtien asenteet huumausaineita kohtaan ovat olleet myönteisempiä. Sallivuuden tunne voi luoda kasvavaa kiinnostusta ja madaltaa kynnystä kokeiluihin. Kokeilukäyttäjistä hyvin pieni osa jatkaa satunnaiskäyttäjiksi tai vakiintuneimmiksi käyttäjiksi. (Salasuo & Rantala 2002, 43–44.)

4.2 Viihdekäyttö

Viihdekäyttäjät tuntuvat käyttäjäryhmänä usein jäävän syrjään yleisessä keskustelussa. Huumausaineiden viihdekäyttö on kuitenkin yleistynyt aina 1980-luvulta asti ja saanut uudenlaisia ilmenemismuotoja. (Salasuo & Rantala 2002, 45–46.) Viihdekäyttöä on monenlaista, mutta yleensä se liitetään vapaa-aikana tapahtuvaan käyttöön, jossa tavoitellaan positiivisia vaikutuksia. Käyttöön yhdistyy hallittavuus, mikä esimerkiksi haastavimmilta ongelmakäyttäjiltä yleisimmin puuttuu.

Viihdekäytön sosiaalisiin tilannekuvauksiin liittyy yleisimmin juhliminen, rentoutuminen ja yhdessäolo. Toisaalta viihdekäyttö voi olla sisäänpäin suuntautunutta, jolloin siihen liittyy itsetutkiskelu ja henkisyys. Viihdekäyttöön liittyy vahvasti myös luontainen uteliaisuus ja elämäysten hakeminen. (Salasuo & Rantala 2002, 44–48.)

Tavoitteistaan huolimatta huumeiden viihdekäyttö ei ole täysin riskitöntä. Vaikka riskit pyrittäisiinkin tunnistamaan ja ehkäisemään viihdekäytössä mahdollisimman hyvin ja hallitusti, on silti mahdollista saada terveyshaittoja. Käyttö voi myös joidenkin yksittäisten henkilöiden kohdalla muuttua näennäisen hallitusta hallitsemattomaksi, jopa riippuvuudeksi. Huumeita käytettäessä on olemassa aina tietty riski, mitä tulee aineen laatuun ja pitoisuuksiin. Kokematon käyttäjä ei välttämättä osaa annostella ainetta oikein, tai aine voi sisältää jotain aivan muuta kuin on kuviteltu. Samoin pidempään jatkuvana viihdekäyttö voi vaikuttaa myös mielenterveyteen ja aivotoimintaan, kun hermoston välittäjäaineiden toimintaa muokataan kemiallisesti huumausaineilla. (Salasuo & Rantala 2002, 52-55.)

Muun muassa Miina Kajoksen (henkilökohtainen tiedonanto 4.5.2019) haastattelussa selkeni, että uudet psykoaktiiviset aineet koskettavat myös viihdekäyttäjien elämää, joten tämä käyttäjäryhmä on hyvä hahmottaa opinnäytetyössä yhtenä potentiaalisena riskiryhmänä muuntohuumeille. Myös aiemmin mainittu nykyajan globalisoituminen ja digitalisoituminen ovat tuoneet mukanaan uudenlaisia käyttäjäryhmiä ja käyttötapoja, joista muutamia olennaisia on esitelty tässä opinnäytetyössä.

4.3 Ongelmakäyttö ja riippuvuus

Huumeiden ongelmakäytön määrittelyyn liittyy erittäin vaarallisten aineiden käyttöä ja yleisesti myös suonensisäistä käyttöä. Fyysinen ja psyykkinen voimakas riippuvuus ja käytön pakonomaisuus leimaavat ongelmakäyttöä. Ongelmakäytöstä seuraa käyttäjälle terveydellisiä sekä sosiaalisia haittoja. (Salasuo & Rantala 2002, 44.)

Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportissa Päihdehuollon huumeasiakkaat mainitaan yleisimmiksi ongelmapäihteiksi huumehoitoon hakeutuvien kohdalla opioidit 77 %, stimulantit 55 % sekä kannabis 52 %: lla (Nurmi & Rönkä 2018).

Ongelmakäyttö liittyy vahvasti muihin elämänalueiden haasteisiin ja sosiaalisiin ongelmiin kuten syrjäytymiseen, työttömyyteen ja kouluttautumattomuuteen, huonoon sosioekonomiseen taustaan, asunnottomuuteen sekä psyykkisiin ja fyysisiin ongelmiin. Ongelmakäytön pakonomaisuuden vuoksi sorrutaan myös usein omaisuusrikoksiin huumeiden käytön rahoittamisen vuoksi. (Salasuo & Rantala 2002, 44–45.)

Huumeriippuvuus on krooninen sairaus, johon liittyy sekä fyysinen että psyykinen ulottuvuus. Riippuvuuden psyykkistä ulottuvuutta kutsutaan yleensä addiktioksi. Riippuvuuteen liittyy myös pakomainen tarve huumausaineeseen sekä kykenemättömyys kontrolloida tätä tarvetta. Fyysiseen riippuvuuteen liittyy toleranssin eli sietokyvyn kasvu, joka on puhtaasti fyysinen sopeutumisreaktio. Huumausaineen käyttämättä jättäminen aiheuttaa vieroitusoireita, jotka ovat sekä somaattisia että psyykkisiä. (Seppä ym. 2012, 30–31.)

4.4 Hallitsematon ja hallittu sekakäyttö

Sekakäyttö määritellään yleensä joko erilaisten päihdyttävien aineiden samanaikaista tai vuorottaista käyttöä. Sekakäyttöön yhdistetään yleensä suuriin terveydellisiin ja sosiaalisiin riskeihin kuin yksittäisen päihteen käyttö. Huumeiden sekakäyttö on kuitenkin väestötasolla harvinaisempaa kuin esimerkiksi alkoholin ja erilaisten lääkeaineiden sekakäyttö. (Seppä ym. 2012, 71–72.) Sekakäytön määritelmään kuuluu luonnollisesti myös lääkeaineiden ja huumausaineiden sekä alkoholin ja huumausaineiden samanaikainen käyttö. (Hakkarainen, Metso & Salasuo 2011, 404.)

Sekakäyttö mielletään yleensä kaikista vaikeimpiin riippuvuuksiin ja sen mielletään liittyvän vain ongelmakäyttöön. Tämä ei aina ole koko totuus. Tutkimuksen mukaan sekakäytössä voi olla ulottuvuuksia, jotka eivät liity hallitsemattomuuteen ja ongelmakäyttöön. (Väyrynen, Hakkarainen, Kailanto, Karjalainen & Tigerstedt 2016.) Käyttäjien asemaa ja identiteettiä kuvaamaan pystyttiin erottelemaan neljä erilaista käyttäjäprofiilia. Tutkimus antaa uutta monipuolisempaa kuvaa sekakäytöstä ja sen taustalla olevista motiiveista. (Kataja ym. 2016, 44.)

Viihdekäytössä sekakäytön tyyppipiirteinä haastatellut tutkittavat korostivat muun muassa hallittua arjesta irtiottoa ja rentoutumista, kokemuksen sosiaalisuutta ja juhlimista, itsetiedostamista ja rajoja. Käyttäjärühmä oli pääasiassa opiskelemassa tai töissä, ja velvollisuuksista pidettiin kiinni. Käyttäjärühmässä nähtiin tärkeänä elämän pitäminen järjestyksessä ja sekakäyttö nähtiin vain pienenä viihdelisänä elämässä. (Kataja ym. 2016, 46–47.)

Itsetutkiskelijat käyttivät yleisesti aineita yksin. Käytön merkitys kääntyy tässä tyyppissä sisäänpäin, eli sekakäytöllä otetaan etäisyyttä ulkomaailmaan ja laajennetaan henkilökohtaista todellisuutta. Käytössä näkyy liittymäkohtia meditointiin, itsensä kehittämiseen ja tasapainotilan hakemiseen. Käyttö voitiin nähdä jopa terapeuttisena mutta sen tarkoitus ei ole paeta ongelmia. Käyttötavassa korostettiin hallittavuutta, ja siihen liittyi aineisiin tarkka perehtyminen, oman mielentilan virittäminen ja käyttöpaikan- ja frekvenssin tarkka suunnittelu. (Kataja ym. 2016, 48.)

Niin kutsutussa jatkuvaksi säädöksi- määritellyssä ryhmässä huumeiden yhdistely ja käyttö olivat usein elämässä pääosassa. Tästä huolimatta käyttöä ei nähty negatiivisesti pakonsanelemana vaan voimaannuttavana, kiehtovana ja adrenaliinintäyteisenä. Henkilö on jatkuvassa liikkeessä, ja päihtymystilaa pyritään pitämään yllä kaiken aikaa. Sosiaalisuus ja ryhmäidentiteetti korostuivat. Hallintaa yritettiin pitää yllä huolehtimalla välineistä, reviiristään ja ottamalla niin sanotusti järki käteen. Erottautumisen tarve oli voimakas varsinkin riippuvaisiin. Ero nähtiin lähinnä siinä, miten käyttöön asennoidutaan ja miten itsestä pidetään huolta. (Kataja ym. 2016, 48–49.)

Riippuvaisia sekakäyttäjiä leimaa käyttäjärühmänä vain käytön negatiiviset ominaisuudet ja pakonomaisuus. Usein tarinaan liittyy muita elämänalueen ongelmia kuten asunnottomuutta, velkaantumista ja syrjäytymistä. Aineiden saanti hallitsee elämää ja tekee siitä kaoottista. Vaikka käyttö voi tapahtua sosiaalisissa yhteisöissä, se harvoin nähdään yhteenkuuluvuutta tuovana lisänä. Keskeisenä on vaikutus omaan olotilaan. Ryhmä ei yritä tehdä positiivista erottuvuutta muihin ryhmiin vaan käyttöä leimaa tietty stigmatisoituminen, häpeä ja negatiivinen identiteetti. (Kataja ym. 2016, 50–51.)

4.5 Muita huumeiden käytön alakulttuureita

Huumeiden käyttökulttuureihin kuuluu myös alakulttuureita, jotka eivät suoranaisesti kuulu mihinkään yllä mainittuihin käyttäjäryhmiin. Huumeiden käyttökulttuureissa on paljon erilaisia nyansseja painottuen nimenomaan erilaisiin käyttötarkoituksiin ja motiiveihin. (Móro, Simon, Bárd & Rácz 2011, 195.) Tässä alaluvussa esitellään joitain esimerkkejä näistä marginaalisista ryhmistä. Lukuun on valittu erilaisia käyttömotiiveja omaavia käyttäjäryhmiä, liittyen eksperimenttaamiseen ja tajunnanlaajennukseen, suorituskyvyn parantamiseen, itselääkitsemiseen ja seksuaalikäyttäytymiseen. Nämä alakulttuurit on havainnollistettu alaluvun lopussa taulukon muodossa (Taulukko 1).

Eräs huumeiden käyttäjien ryhmä paikantuu eräänlaisten kokeilijoiden ja eksperimenttaajien alakulttuuriin. Niin sanotuilla Psykonautteilla tarkoitetaan Suomessakin esiintyvää, pienimuotoista käyttäjien ryhmittymää, joissa käyttäjät kokeilevat erilaisia psykoaktiivisia aineita kerääkseen voimakkaita psykedeelisiä kokemuksia sekä testatakseen uusien aineiden vaikutuksia itseensä. (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019.) Psykonauttien toiminnan taustalla oleva päätavoite on aineiden psykedeelisten vaikutusten etsintään liitetty mielen ja sielun tutkimusmatka sekä muuntuneiden tajunnantilojen etsintä. Psykonauttien alakulttuuria on tutkittu hyvin vähän, vaikka vastaava kokeilukulttuuri on ollut olemassa jo 1950-luvulta lähtien jo paljon ennen Internet-aikakautta. (Móro ym. 2011, 190.)

Psykonautit ovat käyttäjäryhmänä esillä yleensä Internetin keskustelufoorumeilla omana kollektiivinaan. Käyttökulttuuriin kuuluu yleensä kokemusten vaihto eri aineiden vaikutuksista ja tarkka etukäteistutkimus käytettävistä aineista. Internet toimii tärkeänä väylänä myös aineiden ostamisessa ja myymisessä. (Söderberg 2016.) Käyttäjäryhmien motiivi tekee heistä hyvin potentiaalisen käyttäjäryhmän myös uusille psykoaktiivisille aineille, esimerkiksi tutkimuskemikaaleille ja erilaisille lääkeaineille. (EMCDDA. New psychoactive substances in Europe 2015.)

Huumaus- ja lääkeaineita voidaan käyttää myös suorituskyvyn, jaksamisen ja vireystilan paranteluun. Pyrkimys on tehostaa psyykkisiä ja kognitiivisia kykyjä joko laillisten tai laittomien kemiallisten aineiden avulla. (Salasuo 2016, 36–37.)

Tämä suorituskyvyn tehostamiseen liittyvä ilmiö on olemassa, mutta sitä ei ole Suomessa tutkittu käytännössä lainkaan, eli siitä on siten haasteellista muodostaa kokonaiskuvaa. Siitä tekee myös omanlaisensa se, että se ei suoranaisesti liity vapaa-ajan viihdekäyttöön vaan nimenomaan myös arkielämän ja työ- ja suorituskyvyn parantamiseen. Paljon on ollut liikkeellä lähinnä lähinnä tarinoita opiskelijapiirien ja stimulanttikulttuurin yhteydestä. Työelämän alueella 2000-luvun alkupuolella huumeet suorituskyvyn parantajina liitettiin uusien työpaikkojen tuloon sekä kilpailu- ja suoritusementaaliteetin lisääntymiseen. (Salasuo 2016, 36–37.) Nykyään ollaan kiinnostuttu myös niin sanotuista älylääkkeistä eli nootroopeista. Nämä aineet tehostavat aivotointia ja keskittymiskykyä. Yleisimmin ne ovat stimulanttityyppisiä johdoksia joita käytetään muun muassa ADHD:n hoidossa. (Laitinen, Storvik & Tacke 2015, 1.)

Miina Kajos (Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019) näkee myös yhtenä trendi-ilmiönä Suomessa psykedeelikulttuurin uuden nousun. Psykedeelien potentiaalia mielenterveys- ja terapiakäytössä tutkitaan nykyisin. Itselääkintätarkoituksen lisäksi psykedeelejä voidaan käyttää myös työtehon ja luovuuden lisäämisessä esimerkiksi mikroannostelua (*microdosing*) hyödyntäen. Tämä tarkoittaa psykeelin minimaalista annostelua energian ja assosiaatioiden avartamisessa ja voimakkaiden kokemusten tuottajana.

On olemassa myös alakulttuureita, joissa huumausaineiden käyttö yhdistetään seksuaaliseen kanssakäymiseen. Chemsex tarkoittaa huumeisin ja seksiin linkittyvää käyttökulttuuria, jossa henkilö ottaa vapaaehtoisesti psykoaktiivista tai ei-psykoaktiivista yhdistettä tehostakseen seksuaalista kokemusta esimerkiksi suorituskkyä ja saatua nautintoa parantamalla tai estoja vähentämällä. Ilmiö liitetään miesten väliseen seksiin ja huumeita käytetään nimenomaan juuri seksitilanteissa. (Glynn ym 2017, 9.)

Chemsex-käyttökulttuuri liitetään yleensä enemmän Euroopan suurempiin kaupunkeihin, mutta sitä on tavattu jossain muodoissa myös Suomessa (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedontanto 5.4. 2019). Ella Saarinen & työryhmä (2017) ovat osana Muunto-hanketta koonneet HivPointin ja Positiiviset ry:n kolmivuotisen kampanjaan

kuuluneen kyselyn tuloksia jossa selvisi että seksiä toisten miesten kanssa harrastavien henkilöiden kohdalla huumeita tms. seksitilanteessa mainitsi käyttävänsä 13 % vastanneista viimeisen 12 kuukauden aikana.

Kyselyssä poikkeavaa oli korkeiden lukujen lisäksi se, että huumeiden käyttö seksitilanteissa ei ollut sidottuna tiettyihin ikäryhmiin vaan käyttö oli hyvin tasaista. Esimerkiksi huumaavien aineiden käyttöä seksitilanteissa raportoi alle 30-vuotiaista 13 % mutta myös 50-vuotiaista tai vanhemmista 10 % ilmoitti käyttäneensä. Tämä ikärakenne poikkeaa totutuista huumeidenkäyttötrendeistä. (Saarinen ym. 2017, 7.)

Taulukko 1. Alaluvussa 4.3 esiteltyt huumeiden käytön alakulttuurit

Alakulttuurin kategoria	Esimerkki alakulttuurista	Alakulttuurin käyttömotiivit
Eskperimenttaajat tajunnanlaajennus	Psykonautit	-Eksperimenttaus: Eri aineiden vaikutusten tutkiminen itseensä. -Kokeilunhalu ja äärimmäisten tajunnantilojen etsintä ja tutkiminen.
Suorituskyvyn parantaminen	Työ- ja opiskeluelämä.	-Suoritus- ja keskittymiskyvyn sekä muiden kognitiivisten kykyjen tehostaminen. -Vireystila ja jaksaminen
Itselääkintä	Mikroannostelu, Psykedeelikulttuuri	-Mikroannostelu itselääkinnällisessä ja terapeuttisessa mielessä. -Luovuuden ja assosiaatioiden avartaminen
Seksitilanteet	ChemSex-käyttökulttuuri, miesten välinen seksi	-Seksuaalisen kokemuksen tehostaminen, suorituskyvyn ja estojen poistaminen.

5. MIELENTERVEYS JA PÄIHTEET

Tutkimusten mukaan mielenterveydellisten ongelmien ja päihdehäiriöiden välillä on todistettusti yhteyttä. Suurin osa mielenterveyden häiriöistä ilmaantuu nuoruudessa ja tällöin myös useimmiten vakiintuvat päihteiden käyttötavatkin. Mitä nuoremmalla iällä päihteiden käyttö aloitetaan, sitä enemmän sillä on myös vaikutusta nuoren ihmisen kehitykseen ja keskushermostoon. (Marttunen & von der Pahlen 2013.)

5.1 Kaksoisdiagnoosi huumeidenkäyttäjillä

Huumeiden käyttö itsessään voi aiheuttaa henkilölle vakavia psyykkisiä oireita. Silloin kun henkilö kärsii päihdeongelman lisäksi erillisestä mielenterveydellisestä häiriöstä puhutaan kaksoisdiagnoosista. Kaksoisdiagnoosiksi nimitetään myös tilanteita joissa henkilöllä on päihdeongelman lisäksi enemmän kuin yksi mielenterveyden häiriö. (Aalto 2012, 163–165.)

Kaksoisdiagnoosissa päihteet osaltaan vaikeuttavat häiriöstä kärsivän oireilua mutta psyykkinen häiriö ei poistu vaikka päihteiden käyttö lopetettaisiin tai se on alkanut paljon ennen päihteiden käyttöä. (Päihdelinkki. Tietopankki. Kaksoisdiagnoosi.) Huumeiden käyttö vaikuttaa vahvasti keskushermostoon joten erillisen mielenterveydellisen häiriön diagnosointi voi olla hyvin haastaavaa jos henkilö käyttää samaan aikaan huumeita. Tutkimuksien mukaan kuitenkin päihdeongelmat ovat yhteydessä mielenterveydenhäiriöihin ja muualla kuin Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan jopa puolella huumeiden käyttäjistä olisi jossain vaiheessa elämänsä ollut lisäksi mielenterveydellinen häiriö. (Aalto 2012, 164–165.)

Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan päihdehäiriöt liittyvät vahvimmin tiettyihin mielenterveyden ongelmiin. Tutkimuksen mukaan noin 47 %:lla skitsofreniaa sairastavilla olisi elämänsä aikana päihdeongelma, 28 %:lla tästä nimenomaan huumeongelma. Kaksisuuntaisen mieleialahäiriön kohdalla 56 % kärsisi elämänsä aikana myös päihdeongelmasta. Masennus- ja ahdistushäiriöissä luku on pienempi, noin 30 %. Myös erilaiset persoonallisuushäiriöt ja tarkkaavaisuudenhäiriöt

esimerkiksi ADHD ovat yleisempiä päihdeongelmaisilla kuin keskivertoväestöllä. (Marttunen & von der Pahlen 2013.)

Kaksoisdiagnoosiasiakkaiden kanssa ideaalitilanteessa tulisi käyttää hoitomuotoina joko jaksoittaista, rinnakkaista tai integroitua hoitoa. Jaksottaisessa ja rinnakkaisessa päihdeongemaa ja mielenterveyden häiriötä hoidetaan erillään kahdessa eri hoitopaikassa vuorotellen tai samanaikaisesti. Integroitu hoitomalli yhdistää molempien ongelmien hoidon samalle toimijalle. Valitettavasti tämä malli on harvoin saatavilla sitä eniten tarvitseville. (Aalto 2012, 165–166.)

5.2 Itselääkintä

Henkilö voi myös pyrkiä lieventämään omaa psyykkistä huonovointisuuttaan päihteillä. Tällöin puhutaan eräänlaisesta itselääkinnästä. Asioiden syy–yhteyksistä on paljon eriäviä näkemyksiä. Itselääkintää voi käyttää helposti selittävänä tekijänä, joka ei ota huomioon että päihteiden käytöllä itsessään voi aiheuttaa itselleen vaikeaa psyykkistä oireilua. Myös päihdeongelmaiseksi stigmatisoitumisen pelko voi saada henkilön uskomaan itsekin perussyyn olevan muu kuin riippuvuus. (Aalto 2012, 166.)

Kuitenkin itselääkintä on ilmiönä ymmärrettävä kun mietitään päihteiden käyttöä ja riippuvuuden syntyä. Käyttäytymiseen perustuvan tutkimuksen mukaan päihdeongema olisi aina syytä jostain syvemmästä ongelmasta kuten psyykkisestä häiriöstä tai sosiaalisesta ongelmasta. Kuitenkin jotkut tutkimukset taas näkevät että riippuvuus itsessään olisi asianmukainen syy päihdehäiriölle. (Aalto 2012, 167.) On hyvä hahmottaa että itselääkintä käsitteenä ei aina liity pelkästään mielenterveydenongelmiin vaan esimerkiksi kivun lievittämiseen. (Karjalainen, Hakkarainen & Raitasalo 2019, 317.)

6. UUDET PSYKOAKTIIVISET AINEET

Uusien psykoaktiivisten aineiden eli kansankielellä muuntohuumeiden määrittelyminen on oma haasteensa, sillä se on käsitteenä hyvin monimuotoinen (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 4.5.2019). Muuntohuumeilla on perinteisesti tarkoitettu synteettisesti muokattuja aineyhdistelmiä, joita käytetään päihdyttävään tarkoitukseen. Niillä tavoitellaan perinteisten laittomien huumaus- ja lääkeaineiden vaikutuksia. Syyt, miksi näitä aineita markkinoidaan ja ostetaan, liittyvät niiden lailliseen asemaan. Rakenteen muutoksen vuoksi ne eivät aluksi kuulu huumausainelain alaisuuteen, vaan niitä voidaan kaupata niiden ilmaantumisen alussa hyvinkin aggressiivisesti vailla pelkoa rangaistuksista. (Tacke, Hollander, Simojoki, Korpi, Pihlainen & Alho 2011, 2027, 2011.) Uusien aineiden jatkuva ilmaantuminen ja markkinoilta poistuminen johtaa siihen, että viranomaiset ja tutkimukset on aina askeleen jäljessä (Pihlainen 2015, 33–34).

Muuntohuumeiksi yleensä assosioidaan lähinnä niin sanotut perinteiset huumausaineet joiden kemiallista rakennetta on muokattu. Varsinaisessa lääkekäytössäkin laillisesti olevat aineet voivat olla muuntohuumeita, jos niiden käyttötarkoitusta voidaan luokitella väärinkäytöksi. (Länsipuro 2017, 16–17.) Huume-sanaa käytetään usein viittatessa laittomaan aineeseen. Muuntohuumeiden kohdalla tilanne on kuitenkin monimutkaisempi. Kyseessä on todella laaja ja monipuolinen ryhmä erilaisia aineyhdistelmiä. Esimerkiksi tutkimuskemikaalit, eli alkujaan lääketieteelliseen käyttöön luodut molekyylit, jotka kuitenkin eivät ole päätyneet lääkekäyttöön sekä ei-synteettiset kasvipäriset aineet asettuvat huonosti muuntohuume-käsitteen alle. Miina Kajoksen (henkilökohtainen tiedonanto 4.5. 2019) mukaan luontevampaa onkin puhua uusista psykoaktiivisista aineista muuntohuume-sanan sijaan.

Uusien psykoaktiivisten aineiden ilmaantumistahdin vuoksi valvontaa on pyritty tehostamaan kansallisella tasolla. Aineita voidaan luokitella tällä hetkellä huumausaineksi, KKP-aineiksi eli kuluttajamarkkinoilta kielletyiksi psykoaktiiviksi aineiksi sekä luokittelemattomiksi aineiksi. (Tulli 2017, 8.) Muutoksilla pyritään nopeuttamaan uuden aineen saamista valvonnan piiriin. Maiden välisten tiedottamisen edistämiseen on luotu myös Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus EMCDDA. EMCDDA ylläpitää myös varhaista varoituksen järjestelmää, jonka tarkoitus on Euroopan maiden kesken jakaa ajankohtaista tietoa

uusista muuntohuumeista (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus ja kehittäminen. Muuntohuumeiden varoitusjärjestelmä).

6.1 Uusien psykoaktiivisten aineiden käyttöriskit

Uudet psykoaktiiviset aineet luovat haasteita valvonnalle mutta niiden vakavammat riskit koskettavat ihmisten terveyttä. Aineet voivat olla tuhansia kertoja perinteisiä aineita vahvempia, joten oikeanlainen annostelu voi olla arvailujen varassa. Vahvat, intensiiviset ja lyhytaikaiset vaikutukset saavat käyttäjän nopeasti riippuvaiseksi ja lisäävät ostomääriä. (Länsipuro 2017, 18.)

Uudet psykoaktiiviset aineet voivat vaikuttaa käyttäjään niin somaattisesti kuin psyykkisestikin. Pahimmillaan ne aiheuttavat vakavia yliannostuksia ja kuolemia. Psyykkisiä oireita voivat olla psykoottisuus, ahdistuneisuus ja itsetuhoisuus. Varsinkin synteettiseen kannabikseen on liitetty akuutin psykoottisuuden riski. (Patil ym. 2016, 101.) Aineet sisältävät usein epäpuhtauksia ja jatkeaineita. Muuntohuumeisiin saattaa olla lisätty myrkyllisiä aineita, jopa rotanmyrkkyä. (Minkkinen 2018, 9.) Aineita voidaan myydä myös tarkoituksellisesti virheellisesti toisena aineena, esimerkiksi heroiinina tai kokaiinina. Ostaja ei siis voi koskaan olla varma mitä hän ostaa. (Länsipuro 2017, 17.)

Näistä aineista keskustellessa voi olla haastava tietää, milloin esimerkiksi yliannostuksen syynä olisi pelkästään muuntohuume ja milloin esimerkiksi sekakäytön aiheuttamat komplikaatiot. Esimerkiksi ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa on selvinnyt että kuolemantapauksissa oli suurimmalla osalla veressä myös alkoholia tai muita huumaus- ja lääkeaineita. (Patil ym. 2016, 101.) Suomessa sekakäyttö on hyvin yleistä ongelmakäyttäjillä, joten tätä huomiota voi hyvin hyödyntää Suomenkin kohdalla.

Usein uusista psykoaktiivisista aineista puhuttaessa korostetaan aina riskejä, mutta joidenkin aineiden kohdalla on löydetty potentiaalisia hyötyjä esimerkiksi masennus- tai mielenterveyslääkkeiden kehittämisessä sekä neurologisten sairauksien hoidossa. (Patil ym. 2016, 101.) Uusista psykoaktiivista aineista hengenvaarallisia tekevät lähinnä puutteellinen tieto käyttöannostelusta sekä epäpuhtaat ja myrkylliset jatkeaineet.

6.2 Aineluokkia

Uusien psykoaktiivisten aineiden määrä on valtava. Ne voidaan jakaa lukuisiin alaryhmiin samaan tapaan kuin perinteiset huumaus- ja lääkeaineetkin. Seuraavaksi on tiivistetysti kuvattu joitain pääryhmiä, joiden ulkopuolelle jää silti valtavasti erilaisia aineita.

Synteettiset kannabinoidit ovat yhdisteitä joiden vaikutus perustuu samoihin aivoreseptoreihin kuin perinteisen kannabiksenkin (EMCDDA 2018, 33). Samanlaisista vaikutuksista huolimatta synteettiset kannabinoidit voivat olla toksisia ja useita tuhansia kertoja vahvempia kuin tavallinen kannabis. Jo ensimmäisen käyttökerran jälkeen on raportoitu psykooseja. (Simojoki 2015.)

Näiden aineiden käytön riskeissä on kannabiksen mieltäminen turvalliseksi päihteeksi ja uskomus siitä, että käyttäjä ostaa kannabista vastaavaa ainetta laillisesti ja halvemmalla (EMCDDA 2018, 33). Tunnetuimmat synteettiset kannabinoidit ovat JWH- muuntohuumeita, joita kutsutaan myös nimellä ”Jehova” (Jormakka & Seppänen 2014, 10).

Synteettiset opioidit ovat voimakkaita kipua poistavia ja euforisoivia lääkeaineita. (Päihdelinkki. Tietopankki. Opioidit). Opiaatit jaetaan sekä luonnonopiaatteihin sekä synteettisiin. Morfiini ja heroiini ovat oopiumin johdoksia ja synteettisiksi luetaan muun muassa metadoni, buprenorfiini, ja fentanyylit. (Kauhanen & Tiuhonen 2017, 34–42.) Uusissa synteettisissä opioideissa voi olla vakava yliannostuksen vaara sillä ne voivat olla tuhansia kertoja vahvempia kuin perinteisen opiaatit ja voivat alkoholin tai rauhoittavien kanssa käytettynä aiheuttaa hengityslamaa (FRANK. Drugs. Synthetic opioids).

Voimakkaat muunto-opioidit ovat olleet viime vuosina haaste Suomessa. Varsinkin fentanyyliin nopea ilmaantuminen ja lisääntynyt väärinkäyttö on Euroopassa on aiheuttanut erityistä huolta. (EMCDDA. Uutistiedote. Euroopan huumereportti 2016.) Fentanyylit ovat voimakkaita, huumausaineiksi luokiteltuja kipulääkkeitä. Esimerkiksi professori Alan Winstock toteaa fentanyyliin johdannainen karfentaniili on arvioitu olevan noin 10 000 kertaa morfiinia vahvempi kivunlievittäjä (A-klinikkasäätiö. Päihdepäivät 2018: Uudet päihdeilmiöt ja haittojen vähentäminen).

Synteettiset katinonit ovat stimulanttityyppisiä, eli keskushermostoa kiihdyttäviä muuntohuumeita. Ne ovat sukua Khat-kasvin vaikuttavalle aineelle. (Kurronen 2017.) Näitä tunnettuja synteettisiä stimulantteja ovat esimerkiksi nykyisin huumausaineeksi luokitellut Alfa-Pvp ja MDPV (Minkkinen 2018, 11). Synteettisiä katinoneja käytetään yleensä perinteisten stimulanttien esimerkiksi amfetamiinin korvikkeina. (EMCDDA 2016, uutistiedote).

Bentsodiatsepiinit. Bentsodiatsepiineja käytetään lääkinnällisesti ja väliaikaisesti muun muassa vaikean ahdistuksen, unettomuuden ja alkoholivieroituksen apuna. Niitä voidaan käyttää myös reseptittömästi ja väärin. EMCDDA:n mukaan väärinkäytössä piilee suuri riski, varsinkin opioideja käyttävillä, niin sanotun suuren riskin käyttäjäryhmillä, jotka tehostavat opiaattien vaikutusta bentsodiatsepiineilla tai lääkitsevät niillä ahdistustaan. Varsinkin viimeisen vuosikymmenen aikana uusien bentsodiatsepiinien runsasta ilmestymistä Euroopan markkinoille on havaittu Varhaisen varoitusjärjestelmän avulla. Näitä bentsodiatsepiineja voi hyvin luokitella muuntohuumeiksi, sillä ne voivat olla puhtaasti lääkeväärennöksiä tai lääkevalmisteita joita ei ole kliinisesti tutkittu. Tämä tietämättömyys aiheuttaa suuren riskin käyttäjälle. (EMCDDA. Publications. Perspectives of drugs.)

7. OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOIMINTAYMPÄRISTÖT

7. 1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntynyt käyttö vaikuttaa haittoja vähentävään päihdetyöhön ja miten se ilmiönä näyttäytyy huumetyön ammattilaisten silmin. Opinnäytetyö kokoaa yhteen huumetyön ammattilaisten kokemia haasteita sekä kehittämisehdotuksia haittoja vähentävän päihdetyön kentältä. Tutkimuskysymyksiä on kolme:

1. Miten uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn ammattilaisten silmin?
2. Millaisia uusia haasteita lisääntynyt käyttö tuo työkentälle ja työyhteisölle?
3. Minkälaisia uusia toimintatapoja ja kohdennettuja palveluita tarvittaisiin haittoja vähentävän työn kentälle?

7.2 Tukikohta ry

Tukikohta ry on pääkaupunkiseudulla toimiva päihdealan järjestö, joka tarjoaa tukea ja kohtaamista päihteitä käyttäville, kuntoutujille sekä päihteitä käyttävien omaisille ja läheisille (Tukikohta ry 2018, 3). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA sekä Helsingin kaupunki toimivat järjestön suurimpina rahoittajina (Tukikohta ry 2018, 42).

Tukikohta ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton järjestö, jonka työtä ohjaavia arvoja ovat muun muassa asiakaslähtöisyys, kunnioittava kohtaaminen, osallisuus, avoimuus ja luotettavuus (Tukikohta ry 2018, 4). Tukikohta ry pyrkii myös parantamaan asiakaskuntansa yhteiskunnallista asemaa ja osallisuutta, sekä vaikuttamaan yhteiskunnassa käytävään keskusteluun päihdepalveluiden kehittämisessä (Tukikohta ry 2018, 2).

Tukikohta ry:n toiminnassa painottuvat vahvasti sekä haittoja vähentävä että kuntouttava toiminta. Haittoja vähentävänä toimintana ovat muun muassa päihteitä

käyttävälle suunnattu matalan kynnyksen päiväkeskustoiminta, palveluohjaus, ryhmätoiminta sekä kurssit. (Tukikohta ry 2018, 5–16.) Tukikohta ry:llä järjestetään myös kynnyksetöntä työtoimintaa, joka suunnitellaan yksilöllisesti eikä vaadi asiakkaalta päihteettömyyttä (Tukikohta ry. Palvelut).

Tukikohta ry:n haittoja vähentävään työhön kuuluu myös SATU-toiminta, eli Helsingin Malmin ja Haartmanin päivystyssairaaloihin jalkautuva, motivoiva tuki- ja palveluohjaus. Toiminnalla pyritään pääsemään kontaktiin päihkeitä käyttävien ja psyykkisesti oireilevien asiakkaiden kanssa sekä tukemaan, motivoimaan ja ohjaamaan heitä oikeiden palveluiden piiriin sairaalajakson aikana ja sen jälkeen. SATU-toiminta toimii tiiviissä yhteistyössä sairaaloiden kanssa ja valmentaa henkilökuntaa tarvittaessa kohtaamaan päihde- ja mielenterveysasiakkaita. (Tukikohta ry. Palvelut.)

Vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus painottuvat vahvasti Tukikohta ry:llä ja ovat tärkeitä toiminnan kulmakiviä ja keinoja saada kontaktia asiakaskuntaan. Tukikohdan ja A-klinikkasäätiön OSIS-toiminta kehittää huumeita käyttävien sekä kuntoutuvien vertaistoimintaa kehittämällä, kouluttamalla ja tarjoamalla mm. ryhmätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikan vertaistoimijoille. Toimintaan kuuluu myös kaduille jalkautuva etsivä päihdetyö. (Tukikohta ry 2018, 19–21.) Myös SATU-toiminnassa on mukana vertaisohjaaja palveluohjaajan työparina (Tukikohta ry 2018, 16).

Tukikohta ry:n kuntoutuspuoleen kuuluu Suunta-kurssi, joka valmentaa päihdekuntoutujien työ- ja opiskeluvälineitä sekä tukee voimavaroja ja arjessa selviytymistä. Jälkipolku-kuntoutusohjelma järjestää intensiivistä avokuntoutusta sekä korvaushoidossa oleville että lääkkeettömille yli 18-vuotiaille kuntoutujille. (Tukikohta ry 2018, 26–27.) Jälkipolku-avokuntoutus on Tukikohta ry:n ainoa maksullinen palvelu.

7.3 A-klinikkasäätiön Muunto-hanke

Opinnäytetyötä täydentää A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeen (2016–2018) projektikoordinaattori Miina Kajoksen asiantuntijahaastattelu. Haastatteluhetkellä 5.4.2019 Kajos työskenteli Positiiviser ry:ssä Chemsex-hankkeen koordinaattorina.

Opinnäytetyöhön on koottu Miina Kajoksen haastattelun avulla ja innoittamana taustatietoa viihde- ja kokeilukäyttökontekstista liittyen muuntohuumeisiin. Nämä käyttäjäryhmät tuntuvat usein olevan vieraampia huumeidenkäytöstä puhuttaessa. Opinnäytetyön kannalta oli kuitenkin oleellista ottaa myös tämä käyttäjäkunta esille, jotta työn aihe ei jäisi liian yksipuoliseksi vain ongelmakäyttäjiin liittyneenä.

Muunto-hankkeen päämääränä oli vastata muuntohuumeiden sekä uusien käyttöilmiöiden luomiin uudistustarpeisiin Suomessa. Päätaivitteena oli selvittää kansainvälisistä esimerkkien innoittamana haittoja vähentävään päihdetyöhön yhdistettyä drug checking- ainetunnistuspäalvelun saamisen mahdollisuuksia Suomeen. Hanke kehitti myös anonyymissa verkossa tehtävää päihdetyötä ja neuvontaa pääpainona nimenomaan kokeilu- ja viihdekäyttäjät.

Kajoksen (Henkilökohtainen tiedonanto 4.5.2019) mukaan ainetunnistuksen yksi haaste oli suomalainen lainsäädäntö. Suomeen tarvittaisiin omia erityislakeja, jotta ainetunnistus olisi mahdollinen (Nahkuri 2019). Nykyisellä lainsäädännöllä työntekijä syyllistyisi hallussapitoon jos hän ottaisi näytteitä vastaan. Yhtenä ratkaisuna tähän olisi saada haittojen vähentäminen huumausainelain tarkoituksiin. Toisaalta laajemmin ajateltuna rangaistavuuden poisto olisi myös yksi ratkaisu. Ratkaisuna voi toimia lukuisia muitakin toimenpiteitä eikä ainetunnistuksen saaminen Suomeen ole mitenkään mahdotonta tulevaisuudessa.

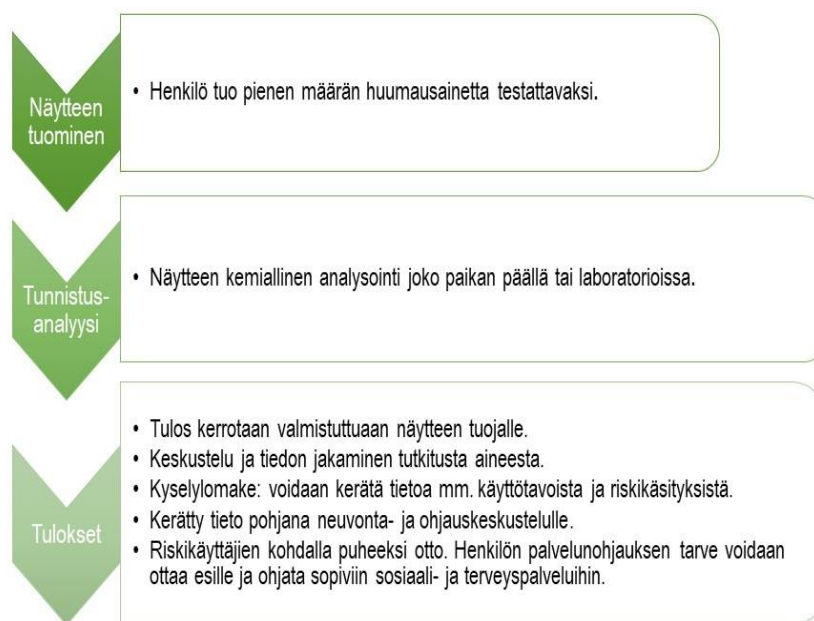
Muunto-hanke toteutti loppukuukausinaan Kadulta labraan-nimisen tutkimuksen. Siinä kiinnostuneet saivat tuoda ainejäämiä sisältäviä pusseja Helsingissä sijaitsevaan terveysneuvontapisteeseen analysoitavaksi. Marraskuun ja maaliskuun (2018–2019) välillä saatiin lähemmäs sata näytettä analysoitavaksi. Näytteiden ainepitoisuus oli niin pientä, että tutkimus oli verrannollinen ruiskujäämätutkimuksiin joten työntekijä ei syyllistynyt tällöin hallussapitoon (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 4.5.2019). Tämä oli yksi esimerkki miten erilaisia käytäntöjä voidaan soveltaa jotta laki ei tulisi vastaan.

Varsinaisen ainetunnistuspäalvelun edellytyksiä Suomeen tulee vielä jatkossakin viedä eteenpäin. Ainetunnistus ja siihen yhdistetty neuvonta ja ohjaus ovat muissa maissa, muun muassa Alankomaissa, Isossa-Britanniassa, Tanskassa ja Espanjassa. Ne ovat joissain maissa usein yhdistettynä myös erilaisiin festivaali- ja klubitapahtumiin mutta

ne voidaan yhdistää myös valvottuihin käyttötiloihin. (Muunto-hanke. Ainetunnistus. Esimerkkejä Euroopasta.)

Ainetunnistuksen saaminen juhlimiskulttuurin piiriin luo erilaista, vähemmän leimaavaa haittoja vähentävää työtä muun muassa kokeilu- ja viihdekäyttäjille. Miina Kajoksen (henkilökohtainen tiedonanto 4.5.2019). mielestä haittoja vähentävän työn tulisikin Suomessa löytää uusia muotoja liittyen muihinkin käyttäjiin kuin ongelmakäyttäjiin. Tämä ei edustaisi sitä perinteistä auttamisorientoitunutta ja ongelmakäyttäjille suunnattua sosiaali- tai terveystyötä johon Suomessa ollaan paljolti totuttu.

Kuvio 4 on luotu havainnollistamaan miten ainetunnistusprosessi etenisi Muunto-hankkeen tavoitteista katsottuna. (A-klinikkasäätiö. Muunto-hanke. Ainetunnistuksen aika. Päihdetyön täydentäminen drug checking – menetelmällä.)

KUVIO 4. Ainetunnistuksen eteneminen Muunto-hankkeen tavoitteissa.

8. PROSESSIN KULKU JA METODOLOGIA

8.1 Opinnäytetyön kulku

Opinnäytetyö sai alkunsa kiinnostuksesta huumekulttuurin muutoksia kohtaan. Kiinnostus heräsi tehdessä opintoihin kuuluvaa, syventävää päihde- ja mielenterveystyön harjoittelua Tukikohta ry:llä. Harjoittelun aikana Tukikohta ry:n kehittämisspäällikön kanssa sovittiin aiheen rajaamisesta muuntohuumeisiin. Yhteistyötä varten toimitettiin tutkimussuunnitelma Tukikohta ry:lle sekä yhteistyösopimus toiminnanjohtajalle allekirjoitettavaksi.

Opinnäytetyö alkoi teoriaan perehtymisellä. Tämä vaihe oli pitkä, koska lähteitä aiheesta löytyi paljon eivätkä ne kaikki olleet itsessään sosiaalialan opinnäytetyöhön sopivia. Teoriaan tuli saada sosiaalialan näkökulmaa joten pelkkä muuntohuumeisiin liittyvä käsitteiden erittely ei olisi ollut riittävä. Aihe laajeni hieman muuntohuumeista yleisiin käyttökulttuurin- ja tapojen erittelyyn mutta pyrkimys oli pitää se koko ajan liittyneenä muuntohuume -ilmiöön tavalla tai toisella.

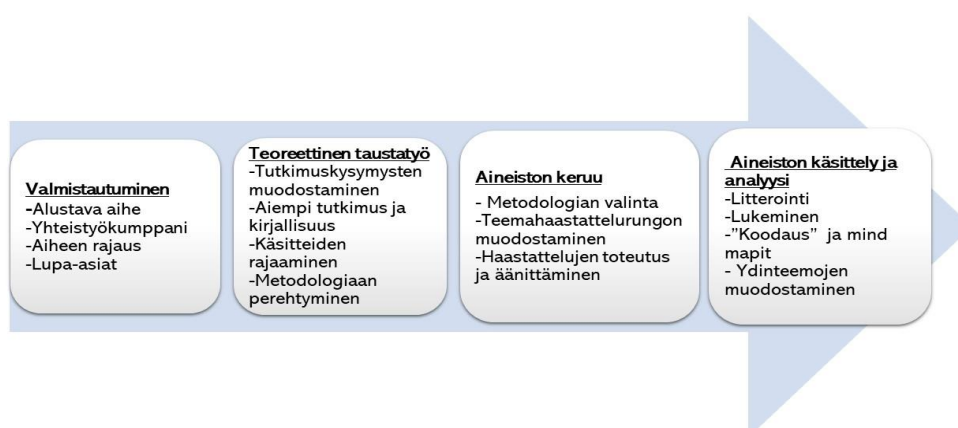
Kun teoriaan oli perehdytty, alkoi teemahaastattelun suunnittelu. Se jaettiin yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan yläteemojen varaan (LIITE 1, LIITE 2). Yläteemojen alle koottiin aiheen ja tutkimuskysymysten kannalta oleellisia, avoimia kysymyksiä. Samoihin aikoihin haettiin A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeen asiantuntijan haastattelua varten tutkimuslupaa. Muunto- hanke ei saanut jatkorahoitusta ja päättyi ennen haastattelun ajankohtaa. Tästä ei kuitenkaan tullut mitään byrokraattisia esteitä, vaikka haastateltava ei enää ollutkaan A-klinikkasäätiöllä töissä.

Tukikohta ry:n kanssa haastattelut tehtiin maaliskuu- ja huhtikuun aikana 2019. Haastattelut olivat suullisesti ja kasvokkain toteutettuja ryhmähaastatteluja. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui neljä henkilöä ja se oli kestoltaan pisin, noin 1 tunti 45 minuuttia. Toiseen haastatteluun osallistui kaksi henkilöä ja se oli kestoltaan puolitoistatuntinen. Miina Kajoksen haastattelu toteutettiin kasvokkain yksilöhaastatteluna ja sen kesto oli 1 tunti ja viisitoista minuuttia. Kaikki haastattelut

äänitettiin älypuhelimella haastateltavien suostumuksella. Miina Kajos antoi suostumuksensa esiintymiseensä omalla nimellään.

Aineistoa kertyi paljon. Aukikirjoitettua tekstiä tuli yli 50 sivua. Tästä sivumäärästä tuli tiivistää tuloksiin vain kaikista oleellisin ja muodostaa tiettyjä yläteemoja. Teksti litteroitiin nopeasti ja tämän jälkeen sitä luettiin muutaman kerran kokonaisuudessaan sisäistäen ajatuksella läpi. Käytännössä teemat eroteltiin niin, että tekstistä yliviivattiin digitaalisesti eri väreillä kohtia, jotka sopivat määrättyihin teemoihin. Myöhemmin näistä teemoista koottiin käsin mind map-tyylinen kartasto johon koottiin teeman osalta vain kaikkien oleellisimmat yliviivaukset. Teemat muodostuivat paljon teemarungon mukaisesti, mikä helpotti tulosten hahmottamista. Tuloksista ja analyysistä pyrittiin saamaan johdonmukainen kokonaisuus, joka vastaa tehtyihin tutkimuskysymyksiin.

Tuloksissa ei valitettavasti voitu erikseen käsitellä tarkemmin Muunto-hankkeen asiantuntijan haastattelua. Tämä johtui tarpeesta pysyä opinnäytetyön aihealueen rajoituksen sisällä ja aihealueen liian laajenemisen välttämiseksi. Kajoksen haastattelusta koottiin johtopäätöksiin osuus, jossa litteroitua aineistoa pystyi hyödyntämään paremmin ja saattamaan lukijalle tietoon myös toisenlaista näkökulmaa aiheesta ongelmakäytön ulkopuolella. Tulokset käsittelevät pelkästään Tukikohta ry:n näkemyksiä ja lähinnä ongelma- ja riippuvuuskäytöstä kärsivien asiakkaiden kanssa tehtävää työtä.

KUVIO 5 . Opinnäytetyön eteneminen.

8.2 Teemahaastattelu ja ryhmähaastattelu

Aineistonkeruumenetelmäksi opinnäytetyössä on valittu puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Menetelmänä se palvelee eniten tarkoitusta, kun tutkitaan haastateltavien omakohtaista, kokemuksellista tietoa ja ajatuksia tietyistä ilmiöistä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48). Teemahaastattelua kutsutaan kvalitatiiviseksi, eli laadulliseksi tutkimukseksi. Teemahaastattelussa käsiteltävät teemat ovat usein laajoja ja antavat tilaa monipuoliselle tarkastelulle. Lopputuloksena teemat usein tarkentuvat ja muotoutuvat tiettyihin alateemoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 25, 2.) Tämän vuoksi opinnäytetyön teema-alueiksi on valittu laajasti yksilö, yhteisö ja yhteiskunta.

Teemahaastattelu valittiin aineistonkeruumenetelmäksi, koska se on käytännönläheinen ja melko vapaamuotoinen olematta kuitenkaan täysin avoin haastattelu. Teemahaastattelun avulla tarkastellusta ilmiöstä rakentuu syvällisempi kokemustieto. Se on menetelmänä joustava ja yleensä keskustelunomainen. Kun teemahaastattelua lähdettiin toteuttamaan, oli tarkoituksena, että haastattelun teemarungon teemat tulevat käsitellyiksi tavalla tai toisella, mutta kysymysten järjestyksellä ja tarkemmilla muodoilla ei ollut merkitystä. Opinnäytetyön haastattelun teemarunko toimi lopulta lähinnä vain tietynlaisena ”punaisena lankana” ja tarvittaessa keskustelun ohjaajana. (Hirsjärvi & Hurme 2006, 13).

Haastattelu on menetelmänä luova vuorovaikutustilanne, vaikka se pyrittiin ennalta jollain tavalla suunnittelemaan teorian ja käytännön osalta. Haastattelu soveltuu moniin tilanteisiin mutta varsinkin niihin, jossa halutaan kartoittaa tutkittavaa aihealuetta, tutkimuskysymyksiä sekä silloin kun halutaan kerätä intiimimpää kokemustietoa ja kuvauksia ja perusteluja ei-niin-tunnetusta aihealueesta. (Metsämuuronen 2008, 38–39.)

Ryhmähaastattelu tarkoittaa haastattelutilannetta, jossa on useampi kuin yksi haastateltava. Parihaastattelukin määritellään ryhmähaastatteluksi. Haastattelussa haastateltaja esittää kysymyksiä samalla sekä usealle haastateltavalle, tai niitä voidaan kohdentaa yksittäiselle osallistujalle. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61.)

Yksilöhaastattelun sijaan ryhmämuotoisessa teemahaastattelussa korostuvat haastattelvien keskinäinen vuorovaikutuksellisuus, kollektiivinen yhdessä tuotettu puhe, ymmärrys sekä muistelu. Ryhmähaastattelua toteuttaessa huomaa selkeästi, että haastateltavan osa on erilainen kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmähaastattelussa haastattelija ikään kuin toimii keskustelujen herättäjänä ja pitää huolen teema-alueiden käsittelystä. Muuten haastattelija lähinnä seuraa haastateltavien välille syntyvää keskustelua eikä ota niin näkyvää roolia kuin esimerkiksi yksilöhaastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61.)

Menetelmäksi ryhmähaastattelu valittiin, koska se takaa monipuolisemman tavan käsitellä laajojakin teema-alueita. Se oli myös nopea ja tehokas tapa kerätä tietoa eri henkilöiltä samaan aikaan. Mahdollisina etukäteisriskeinä siinä tunnistettiin ryhmän epätasapainoiset valtasuhteet tai että jotkut osallistujat ovat paljon enemmän äänessä kuin toiset. Myös aineiston analyysi ja litterointi voi ryhmähaastattelun jälkeen olla työlämpi ja puheenvuorojen erottelun kannalta haasteellisempi. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 63.) Nämä riskit eivät silti konkretisoituneet opinnäytetyötä tehdessä, eikä litteroinnin kannalta ollut oleellista erotella puhujia, sillä heitä ei yksilöity tuloksia käsittelevässä luvussakaan.

8.3 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön tulosten analysointimenetelmänä on sisällönanalyysi ja tarkemmin teemoittelu. Sisällönanalyysi on analyysimenetelmänä yleisin mitä tulee erilaisten laadullisten tutkimuksen analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysin avulla kerättyä aineistoa voidaan dokumentoida objektiivisesti. Ilmiöstä pyritään menetelmän avulla luomaan tiivistetty kuvaus, jonka avulla voidaan tehdä tuloksista johtopäätöksiä. Analyysimenetelmä on opinnäytetyössä tekstiin perustuvaa, koska litteroidusta, tekstiin muutetusta aineistosta etsitään erilaisia merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.)

Sisällönanalyysin vaiheita voidaan kuvata yksinkertaistaen seuraavilla tavoilla: Ennen aineiston raportointia on selkeytettävä ja rajattava, mitä halutaan ottaa esille ja kaikki muu tämän rajauksen ulkopuolella jää pois. Ne asiat, jotka sisällytetään, vastaavat laadittuihin tutkimuskysymyksiin ja opinnäytetyön tarkoitukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.)

Toinen vaihe on aineiston aukikirjoittaminen, eli litterointi sekä niin sanottu aineiston koodaus. Koodauksen tarkoitus on tehdä omalla halutulla tavalla litteroituun aineistoon muistiinpanoja sekä merkintöjä, jotka auttavat aineiston jäsentämisessä omiin kategorioihin. Viimeisessä vaiheessa aineisto teemoitellaan, luokitellaan tai tyypitellään. Opinnäytetyössä käytettiin jäsentämiseen ja analyysiin teemoittelua. Teemoittelussa on kyse eräänlaisesta laadullisen materiaalin järjestämisestä ja tiivistämisestä erilaisten laajempien aihealueiden ja ydinteemojen alle. Teemoittelu on siis luonteva tapa jäsentellä teemahaastattelun aineistoa, joka liikkuu jo valmiiksi tiettyjen, valittujen teema-alueiden varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Teemoittelu tuntui luontevalta jatkumolta teemahaastattelulle. Se tehtiin niin, että valittiin tietyt pääteemat, jotka aineistosta ja tutkimuskysymysasettelussa korostuivat. Teemoittelua käytettiin, koska tutkimuskysymykset olivat käytännönläheisiä ja haastattelurunko tarjosi myös hyvän välineen teemojen jäsentämiseen. (Eskola & Suoranta 2001, 178–179.) Teemoittelu on selkeä tapa, mutta ei välttämättä tarjoa kovin syväluotaavaa analyysia tai johtopäätöksiä. Tarvitaan teorian ja empiirisen aineiston vuoropuhelua, jotta siitä saadaan vakuuttavampi. Teemoittelu on analyysinä jokseenkin pelkistävä. (Eskola & Suoranta 2001, 175.)

Laadullinen analyysi usein jaotellaan lähestymistavaltaan joko aineistolähtöiseksi (induktiivinen) tai teorialähtöiseksi (deduktiivinen). Opinnäytetyö on tulosten osalta aineistolähtöinen, koska pääpaino on aineistossa ja siitä nousevissa analyysiyksiköistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Tutkimuskysymykset ohjaavat siis datan keräämistä, jotka johtavat taas johtopäätöksiin. Teemoja analysoitiin aineistolähtöisesti tiivistäen sen pääkohtia tekstimuotoon ja tämän perään sitaatteja tai sitaattiryhmiä käytettiin elävöittämään ja kuvailemaan tätä teemaa haastateltavan sanoin (Eskola & Suoranta 2001, 175).

Opinnäytetyö ei haittoja vähentävää työtettä lukuun ottamatta perustunut teoreettiseen hypoteesiin eikä sitä ohjannut mikään valmis teorialla. Aineiston analysointia ohjasivat tutkimuskysymykset. Opinnäytetyön tarkoitus tutkimuskysymyksineen ja valitut menetelmät antoivat aineistolle itsessään vapauden muotoilla tulokset ja johtopäätökset (Metsämuuronen 2008, 25). Tietyn teorian avulla ohjattu lähestymistapa ei tuntunut luontevalta tavalta tehdä opinnäytetyötä.

9. TULOKSET

Tuloksissa on esitelty ja teemoiteltu Tukikohta ry:n keväällä 2019 kerättyjen kahden ryhmähaastattelun tulokset. Yhteensä haastatteluihin osallistui 6 henkilöä. He kaikki toimivat järjestössä haittoja vähentävässä päihdetyössä. Haastateltavat valikoituivat vapaaehtoisuuden perusteella ja he edustivat erilaisia taustoja niin ikänsä, työkokemuksensa sekä työsuhteensa keston puolesta. Heitä ei ole tarkemmin yksilöity haastattelun tuloksissa, jotta anonyymiteetti säilyisi.

Tuloksissa haastattelut ovat koottu tutkimuskysymysten ohjaamina kokonaisuudeksi ja teemoiteltu paljolti teemahaastattelurungon sisältöä hyödyntäen. Tuloksissa teemoja havainnollistetaan sitaatein, jotka ovat lainauksia haastatteluista. Lainauksia on tarpeen mukaan muokattu niin, että niistä ei voi päätellä haastateltavaa.

9.1 Työntekijän tiedot ja tiedon saanti

Tukikohta ry:n työntekijät pitivät opinnäytetyön aihetta ajankohtaisena, mutta myös laajana. Haastattelujen aikana selkeytyi, että uusista psykoaktiivisista aineista ei ollut mahdollista keskustella ilman sen linkittymistä muihin nykyajan huume kulttuurin muutoksiin ja toisaalta myös sitä kautta yhteiskunnan muutoksiin ja palveluihin. Aihe oli laaja, mutta siinä pyrittiin pysymään juuri teemoissa, jotka tavalla tai toisella liittyivät muuntohuume- ilmiöön.

Työntekijän muuntohuumeisiin liittyvissä perustiedoissa painotettiin sitä, kuinka uusia aineyhdistelmiä tulee jatkuvasti lisää ja näiden eri yhdistelmien kirjain- ja molekyyli-kaavoissa ei pysy perässä niin viranomaiset kuin päihdetyön kenttäkään. Myös lainsäädäntö tuntuu kulkevan asiassa aina askeleen jäljessä.

Pari haastateltavaa työntekijää muisteli muuntohuumeiden saapumista markkinoille. Sen näkyvin alkuihmentymä sijoitettiin vahvasti 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen paikkeille, vaikka se ei silloinkaan ollut mikään uusi ilmiö Suomessa:

Se oli aluksi asiakkaiden puheessa hyvin salaista. Jotenkin tuntui, että ihmiset ovat keksineet uuden keinon, jolla kiertää järjestelmää ja siitä ei mielellään haluttu kommunikoida palvelujärjestelmälle.

Nykypäivänä Tukikohta ry:n työssä salailua ei niinkään ilmene, koska tiedonlähteenä uusista, ilmaantuvista muuntohuumeista joka päiväisessä työssä painottuivat eniten asiakaskontaktit. Myös vahva verkostoituminen auttaa tiedon jakamisessa. Asiakkaita tiedonlähteenä korostettiin silti eniten. Verkostoitumisessa nähtiin muun muassa järjestöyhteistyökumppanit hyvinä tiedonvaihdon mahdollistajina:

Asiakkaiden kautta, mut sit kyllähän yhteistyökumppaneiden kanssa jaetaan myös sitä tietoa näissä verkostoissa.

Nopsa-verkosto on yksi aika keskeinen mikä on perustettukin sitä varten, että nopeasti leviää tällainen tieto.

Asiakkaat tuo sitä tietoa ja ilmiöitä meille sieltä kadulta. He ovat meille vähän sellaisia sanantuoja sieltä. Sekä toisinpäin kaikki se tutkimustieto ja se mitä me saadaan, niin viedään heidän kautta sinne huumepiireihin.

Viranomaispuolen tiedotusta ei nähty kovinkaan tehokkaana tällä hetkellä. Näkemys suurella osalla haastateltavista oli se, että tietoa uusista aineista saatiin liian viiveellä päihdetyön piiriin ja ennaltaehkäisevä luonne tiedotuksesta puuttui. Osa työntekijöistä koki myös, että viranomaiset panttaavat jollain tavoin tietoa. Tämä kokemuksen mukaan vaikeuttaa paljon - ja neuvontatyötä päihdetyön kentällä.

Siinä vaiheessa alkaa vasta tulla tietoa, kun on jo paljon tullut näitä yliannostuksia. Että tää nykyinen varhainen varotusjärjestelmä ei vaan toimi nykymuodossaan.

Se, että viranomaistahot eivät jaa sitä tietoa niin vaikeuttaa tätä tiedottamista ihan valtavasti. Miten me voidaan puhua ihmisten kanssa tai opastaa käyttöön liittyvissä asioissa, kun ei me edes tiedetä mitä aineita on liikkeellä?

Uusista psykoaktiivisista aineista keskustellessa tiedotuksen, tai lähinnä sen puutteen, nähtiin olevan suuri haaste työlle. Eräs haastateltava kiteytti asian tällä tavoin:

Eihän ne aineiden ominaisuudet itsessään aiheuta kaikkia näitä negatiivisia lieveilmiöitä. Ongelma on lähinnä se, että asiakkaat eivät tiedä oikeaa annostelua eivätkä tiedä, ovatko käyttämässä juuri sitä ainetta, jota uskovat ostavansa. Ja sekin, että meillä ei ole tietoa palvelujärjestelmänä niistä aineista, jotta me voitaisiin sitä neuvontatyötä tehdä.

Toisaalta ymmärrettiin tiedotuksen mahdottomuudet senkin takia, että aineet muuttuvat jatkuvasti ja olemassa oleviinkin voidaan lisätä erilaisia jatkeaineita. Kokonaiskuvaa oli jatkuvan muuntelun kautta mahdotonta saada, vaikka tietyt määrätyt aineet tunnettaisiinkin. Kuitenkin mistä tahansa ylhäältä-alaspäin kulkevasta ja suuntaa-antavasta tiedotuksesta koettaisiin olevan hyötyä päihdetyön järjestökentälle.

Työntekijät jakavat tietoa myös asiakkaille siitä, mitä uusia aineita on liikkeellä. Tiedotukseen käytettiin eri tapoja:

Ilman muuta, jos saadaan tietoa, niin esimerkiksi tuohon isolle liitutaululle kirjoitetaan tai tiedotetaan lapuilla.

Ja heti välittömästi laitetaan varoituksia myös Tukikohta ry:n Facebook-sivuille. Facebook-sivut on hyvät, kun ihmiset pystyy myös varoittamaan toinen toisiaan siellä.

Verkostot on kyllä siitä hyviä, että saadaan toi sama tieto joka paikkaan.

Ajankohtaisena esimerkkinä kerrottiin varsinkin väärennetyistä lääkeaineista, joista oli tiedotettu lapuilla Tukikohta ry:n kautta, sekä yli työyhteisöjen rajojen mm. muiden järjestöjen kautta. Tieto kulki eri järjestöjen välillä hyvin. Viranomaisilta, varsinkin poliisilta ja tullilta, tietoa päihdetyön kentälle ei siirtynyt tarpeeksi aktiivisesti.

9.2 Muutokset asiakaskunnan terveydessä ja käyttäytymisessä

Uusien psykoaktiivisten aineiden yhteydestä Tukikohta ry:n asiakkaiden terveydentilaan ja käyttäytymiseen saatiin paljon keskustelua aikaan. Muuntohuumeiden osuutta tunnuttiin epäilevän varsinkin silloin, kun asiakkaiden käytös oli hyvin poikkeavan erikoista, terveydentila romahti hyvin nopeasti tai suoraan asiakkaiden omien kertomusten perusteella.

Tukikohta ry:n työntekijöistä kaikki ensimmäiseen haastatteluun osallistuvat kokivat, että asiakkaiden käytös toisiaan, sekä työntekijöitä kohtaan oli arvaamattomampaa ja levottomampaa kuin ennen ja monesti koettiin että uusilla psykoaktiivisilla aineilla on tähän paljon vaikutusta:

Vois melkein sanoa, että se asiakkaiden kanssa työskentely oli turvallisempaa ennen ja myöskin asiakkaiden käytös toisiaan kohtaan, ettei ollut niitä tilanteita välttämättä mitä saattaa tuolla kentällä sattua.

Nimenomaan muuntohuumeiden arvaamattomiin ja intensiivisiin vaikutuksiin liitettiin myös erilainen epämääräinen käytös ja suurentunut tapaturmariski:

Mitä näihin muuntohuumeisiin esimerkiksi tulee, niin hypitään ikkunoista, kävellään ajoteillä ja se viimeinenkin riipe itsensä suojelusta lähtee pois.

Muuntohuumeiden käyttö ja psyykkisen terveyden huonontuminen koettiin myös näkyvänä ilmiönä työssä:

Ihmiset ovat huonossa kunnossa, psykoottisia. Ja se on tänä päivänä just ongelma, et noi muuntohuumeet vie nopeammin sen mielenterveyden.

(Kertoo eräästä asiakkaasta) Hän yhdistää sellaisen vainottelun ja vastaavat asiat niihin muuntohuumeveitöihin. Eli et ne kokemukset ja vaikutukset saattavat olla hyvinkin intensiivisiä.

Asiakaskunnassa nähtiin myös vahvasti näkyvillä psyykkinen huonovointisuus. Hoitamattomat psyykenongelmat ajoivat käyttäjiä joidenkin Tukikohta ry:n työntekijöiden kokemusten mukaan varsinkin rauhoittavien aineiden ja lääkeväärennösten muuntohuumeareenalle:

Hirveen monella ollut psyykkisiä ongelmia ennen huumeiden käytön alkamista. Kun mietitään tätä meidän asiakaskuntaa, niin kyllä sitä psyykkistä oireilua on ollut jokaisella.

Helppo saatavuus, alhainen hinta sekä psyykkinen huonovointisuus ja riippuvuus yhdistettynä julkisen puolen rauhoittavien aineiden määräämisen alasajoon ja psykiatrisen hoidon vastaantulemattomuuteen päihdeongelmissa oli konkretisoitunut varsinkin parin haastateltavan kokemusten kautta. Tämä tuli myös heidän mukaansa viestinä suoraan asiakkailta:

Paljon on ennen määrätty psyykenongelmiin bentsoja ja nyt ihmiset, jotka sen riippuvuuden kanssa pyörii, on jätetty selviämään ilman niitä lääkkeitä ja ilman mitään hoitoa ja tukea.

Näiden työntekijöiden näkemys on, että osa käyttäjistä ikään kuin lääkitsee hoitamattomia mielenterveysongelmiaan lääkkeillä ja huumausaineilla, koska he ovat jääneet alun perinkin ilman asianmukaista hoitoa. Haastateltavien mukaan Helsingissä bentsodiatsepiini ja muu laiton lääkekauppaa hoituu usein Romanian ja Bulgarian romaneiden toimesta ja tabletit järjestäytyneesti salakuljetetaan Suomeen. Voidaan puhua suoranaisesti vaarallisista lääkeväärennöksistä, jotka aiheuttavat yliannostuksia ja kuolemia. Lähes kaikkien haastateltavien kokemuksissa toistui näkemys, että suurella osalla asiakkaista on ollut psyykkisiä haasteita ja mielenterveyden ongelmia jo ennen huumeiden käyttöä.

Muuntohuumeet aiheuttivat psyykkisen huonovointisuuden lisäksi myös paljon somaattista oireilua ja riskejä. Asiakkaita oli työntekijöiden mukaan menehtynyt paljon lyhyessä ajassa, ja käsityksen mukaan nimenomaan muuntohuumeilla oli osuutensa asiassa:

Kyllä se näkyy sinänsä tässä toiminnassa, että kun ihminen menee tosi huonoon kuntoon hyvin nopeesti. Et silloin jos on pelkästään niin sanotut muuntohuumeet kysymyksessä: iho kukkii, tulehduksia, amputaatioita.

Yliannostuksia, menehtymisiä on ollut paljon. Ihmiset on tosi huonossa kunnossa.

Sellaisia neurologisia oireita jotenkin enemmän jotain kramppeja ja nykimisiä.

Elämänhallinnanongelmat koettiin olevan nykyään moninaisempia ja haastavampia. Ihmisillä saattoi olla kaksois- tai kolmoisdiagnoosi ja hyvin massiivisia elämänhallinnan ongelmia. Tämä liitettiin nimenomaan nuoriin aikuisiin paikantuvassa käyttäjäryhmässä:

Ei esimerkiksi työhistoriaa ollenkaan tai on kolmannen sukupolven köyhyyttä niiden päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi. Voi olla vielä somaattisiaakin ongelmia.

Tukikohdan työssä muuntohuumeiden käyttäjäryhmää paikannettiin pääasiassa juuri kaikista heikoimmassa ja moniongelmallisimmassa asemassa oleviin ongelmakäyttäjiiin. Erityisesti oltiin riskiryhmänä huolissaan nuorista aikuisista. Tiedostettiin riskiryhmiä ongelmakäytön ulkopuolella. Erityistä huolta herätti palveluiden ulkopuolelle ja ilman minkäänlaista neuvontaa jäävät henkilöt, jotka tilaavat aineita suoraan kotiinsa. Nämä henkilöt eivät välttämättä ole ongelmakäyttäjiä, vaan voivat olla ”kuka tahansa meistä” kuten eräs haastateltava ilmaisi. Näitä henkilöitä koettiin olevan todella paljon, mutta ikään kuin piilossa. Syynä käyttää tiedostettiin myös riippuvuuden lisäksi uteliaisuus ja jännityksen hakeminen. Näkemyksiä oli erilaisia:

Riskissä ovat sekakäyttäjät ja semmoisessa kaoottisimmassa elämäntilanteessa olevat.

Oon ehkä kaikista eniten huolissani siitä ihmisryhmästä, joka ei ole minkään palvelun yhteydessä. Nuoret ihmiset, jotka tilailevat omiin olohuoneisiinsa mitä sattuu ja ne, jotka ei näy minkään palvelujärjestelmän kirjoissa.

Omiin ”olohuoneisiinsa tilaajilla” tarkoitettiin nimenomaan Internetin välityksellä huumausaineita tilaavia henkilöitä, jotka eivät profiloidu välttämättä mihinkään tiettyyn käyttäjäryhmään. Tässä ryhmässä painotettiin paljolti nuoria aikuisia.

9.3 Käyttökulttuurin muutokset

Haastatteluissa korostui paljon muuntohuumeiden yhteys nykyajan huumeekulttuurin muutoksiin, eikä näitä asioita voinut tarkastella erillään. Tukikohta ry:llä usein vertailtiin nykytilannetta noin vuosikymmenen tai parin takaiseen aikaan, jolloin muuntohuumeet olivat tuore ilmiö Suomessa tai eivät vielä olleet pinnalla. Myös niin kutsuttuun Vanhan liiton aikaan, eli 1960–1970-luvulla nuoruuttaan eläviin käyttäjiin ja heidän sääntöihinsä tehtiin vertailuja.

Vastauksissa korostui että nykyään huumemaailmassa ei enää voitu määritellä erilaisia käyttäjäryhmiä vaan ne olivat enimmäkseen sekoittuneita toisiinsa. Sekakäyttö on huumeongelmaisten vallitseva käytötapa:

Tämmöinen aineuskollisuus, mikä sopii minulle parhaiten- ajattelu niin on jotenkin kaikonnut taivaan tuuliin.

Mun mielestä johonki vuoteen 2000 asti oli puhtaasti amfetamiinin ja opiaattienkäyttäjät ja sen jälkeen se on pikkuhiljaa muuttunut. Tavallaan räjähti käsiin toi homma.

Riskinotto ja välinpitämättömyys itseään ja muita kohtaan korostuivat myös. Tämä on ristiriidassa sen kanssa että epävarmuus ja riskit ovat moninkertaistuneet nykyajan huumemaailmassa, muun muassa jo muuntohuumeidenkin osalta. Ei esimerkiksi tiedetä, mitä määrätty aine sisältää ja kokeneetkaan käyttäjät eivät kykene annostelevaan näitä uusia aineita. Muuntoaineita käytetään myös usein jatkeaineina, mikä voi olla kohtalokasta. Nykyisessä huumemaailmassa ihmiset myös tietämättään ottavat riskejä kuvitellessaan ostavansa perinteisiä huumausaineita. Jotkut syvemmin addiktoituneet tietoisestikin oman terveyden ja hengen kustannuksella:

Tää on niin kuin mä usein sanon, että se on kuin Venäläistä rulettia.

Yksi mikä näkyy, on välinpitämättömyys itseään kohtaan et ollaan niin syvissä vesissä, että ei enää välitetä edes sen verran et sä käyttäisit puh-
taita aineita.

Useat työntekijät kokivat, että monesti heidän asiakkaat nimenomaan tiesivät muunto-
huumeiden riskit ja ostivat silti niitä. Tämä korostui varsinkin ostaessa tietoisesti lää-
kevääreännöksiä halvemmalla. Kyse ei ole pelkästään vahingoista ja ikävistä yllätyk-
sistä, kun asiakkaalle ollaankin kaupattu toista kuin mitä on uskoteltu. Tämä riskinot-
tokulttuuri on keskeinen juuri ongelmakäyttäjien maailmassa.

Huumemaailmassa ei tunnu työntekijöiden kokemuksen mukaan vallitsevan enää min-
käänlaisia sääntöjä tai sosiaalista kontrollia. Tässä tehtiin vertailua usein 60–70-luku-
jen vanhan liiton käyttäjien aikaan ja hierarkioihin:

Ennen on ehkä ollut se, et käyttäjät ovat oma alaryhmänsä niin he pitää
jollaan tavalla yhtä ja on ne omat moraali- ja käytössäännöt sekä hierar-
kiat. Tänä päivänä kukaan ei luota eikä ole mitään lojaliteettia. Siellä
ollaankin kaikki kaikkia vastaan. Se, mitä sä voit hyötyä jostain, niin sen sä
koetat hyötyä.

Moraali ja kunnioitus hävinnyt aivan totaalisesti.

Huumemaailmassa tuntuu haastateltavista ratkaisevan vain oma hyöty ilman minkään-
laisia moraalisääntöjä ja ”kaveria ei jätetä”- mentaliteettia. Eräät haastatelluista pohti-
vat syitä näille:

Jos miettii et miksi asiat on muuttuneet. Voisin arvioida et ehkä se on
uusi sukupolvi.

Säännöt on muuttunut niin paljon. Ja pitää tehdä enemmän työtä että
pystyt ylläpitämään sitä sun oloa. Ja sen duunin tekeminen vaatii sitä et
sä teet niitä varkauksia ja oikeasti heität sen moraalin helvettiin.

Internet ja digitalisoituminen tuovat myös oman osansa nykyajan huumemarkkinoihin. Tukikohta ry:llä tämä tiedostettiin, vaikka osa haastateltavista totesi kuitenkin, että heidän asiakkaat harvemmin tilaavat netistä vaan pääasiassa huumeet ostetaan kadulta. Internetissä tilaavat ja myyvät ovat ehkä hieman paremmassa kunnossa olevien ja vähemmistö asiakaskunnassa. Internetin käytöstä tosin esiintyi erilaisia näkemyksiä:

Kun toi verkosta ostaminen on yleistynyt niin kuka tahansa voi ruveta kemistiksi. Aivan kuka tahansa.

Mä jotenkin näen tän Tor verkon ja tavallaan nämä myyntikanavat sellaisina vastavetoina sille lisääntyneelle valvonnalle.

Kadulta meidän porukka ostaa ehdottomasti. Ei ihmiset välttämättä osaa käyttää niitä (Anonyymeja verkkoja)

Verkon välityksellä huumausaineiden tilaaminen ei ehkä ollut Tukikohta ry:n asiakaskunnalle pääväylänä huumausaineiden hankkimisessa, vaan pääasiassa asiakkaat ostivat aineita kadulta. Kuitenkin tämä jakoi mielipiteitä. Anonyymeja verkkoja ei ole kovinkaan haastavaa käyttää nykyisin. Hieman paremmassa kunnossa oleville ja riittävät taidot omaaville asiakasryhmille verkosta tilaaminen ei ollut mikään ongelma.

9.4 Tukikohta ry:n toiminnan muutokset

Käyttökulttuurin muutoksissa myös työyhteisö joutuu muuttamaan toimintaansa asiakkaiden tarpeiden ja toimintakyvyn mukaisesti. Järjestöjen kyky muuttua asiakaskuntansa tarpeiden mukaan on paljon nopeampaa verrattuna esimerkiksi julkisen sektorin palveluihin. Tämä nähtiin suurena etuna Tukikohta ry:n työyhteisössä.

Kuitenkaan haastateltavien mukaan mikään toimija ei pysty muuttamaan toimintaansa samaa tahtia, kun ongelmat ilmenevät. Varsinkin nykyään, kun elämänhallinnanongelmat olivat hyvin moninaisia ja vaikeita johtaa siihen, että ihmistä tulisi kohdata entistä kokonaisvaltaisemmin.

Tukikohta ry:ssä asiakkainen moniongelmaisuus ja lisääntynyt levottomuus näyttäytyi asiana, joka vaikutti myös työntekijän omaan olemiseen:

Yleinen levottomuus lisääntynyt tietyllä tavalla, kun se yksi kaksi ihmistä saa aikaan sen suunnattoman säpinän.

Ei saa siihen liikaan turvallisuuteen tuudittautua, että hyvinkin tuttu asiakas voi olla hyvinkin arvaamaton. Jatkuvasti päivitetään näitä turvallisuusmääräyksiä, joka turvaa asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuuden.

Työntekijöiden pitkästä ammattikokemuksesta oli hyötyä tilannetajun kannalta. Kääntöpuolena työntekijät kokivat oman ammattitaidon ja pidemmän työuran myös sokeut-tavan aika ajoin omalle turvallisuudelle. Työyhteisön vankkaan tukeen luottaminen oli tärkeää:

Se tavallaan se itsesuojelu unohtuu aika ajoin täydellisesti. Sitä turtuu vähän ja kuvittelee liikaa et pystyy handlaamaan vaikeat tilanteet.

Pitää kyl reagoida aina silloin kun kollega sanoo, että on tosi kyseessä.

Turvattomuutta ei koettu, mutta haastateltavat näkivät, että yleinen levottomuus ja arvaamattomuus muutti vireystilaa ja tilannetajua:

Kai se on aistiherkkyyttä tai tilanneherkkyyttä. Niin kuin sellaista sanatonta viestintää. Kyllä meillä alkaa olla kohta, että pelkkä katse riittää ja se valppaus tulee meille kaikille työyhteisössä.

Asiakkaiden kohdalla erilaiseen toimintaan ja ryhmiin sitoutuminen on nykyään haasteellisempaa. Tämän takia esimerkiksi ryhmiä on muutettu avoimiksi. Asiakkaat koettiin myös haastavimpina siksi, että elämän- ja terveydenongelmat ylipäättään olivat monimutkaistuneet ja kerääntyneet. Lisänä myös uudet psykoaktiiviset aineet vaikuttivat ihmisten toimintakykyyn psyykkisesti ja fyysisesti:

Ennen saatiin enemmän ihmisiä sitoutumaan. Nykyään noi muunnotkin tavallaan liittyy siihen, että ei tiedetä millä planeetalla ollaan, mikä aika, mikä päivä, mitä tehdään?

Ohjaustyön kohdalla turhauttavana haasteena koettiin myös se, että työntekijät eivät kokeneet pystyvänsä nykyisillä tiedoilla ja palvelujärjestelmänä oikeasti ohjaamaan ja neuvomaan tarpeeksi muuntohuumeisiin liittyvissä kysymyksissä:

Ongelma on vähän se että ei oo tietoa. Ja kun ei oo oikeinkäyttötietoa niin on pelkkää väärinkäyttöä.

9.5 Kehittämiskohteita yhteiskunnassa ja tulevaisuudenkuvia

Haastattelun lopuksi suunnattiin ajattelu tulevaisuuteen. Mitä toimintoja tarvittaisiin, jotta haittoja vähentävän työn tekeminen ja asiakkaiden tilanne helpottuisi? Mitä palveluita juuri muuntohuumeiden kohdalla olisi saatava, ja mitä voitaisiin ottaa opiksi kansainvälisellä tasolla? Miten yhteiskuntamme tulisi kehittyä huumeekysymysten kohdalla?

Huumeet ja mielenterveys nähtiin kytkeytyvän vahvasti toisiinsa. Mielenterveyspalveluista on leikattu paljon, eikä psykiatrinen puoli tullut tarpeeksi vastaan huumeongelmaisten kohdalla Tukikohta ry:n työntekijöiden kokemuksen mukaan. Psykykkisten ongelmien ja huumeriippuvuuden hoito ei yhdistynyt millään tavalla vaan asiakkaita pompotellaan palveluista toiseen:

Psykiatriseen hoitoon pääsy on tosi vaikeeta tai jopa mahdotonta Tukikohtan asiakaskunnalle.

Psykiatrisista palveluista on leikattu tosi paljon. Käyttäjien keskuudessa näkyy se, että psyykinen kunto on paljon heikompi ja silloin se näkyy koko käyttökulttuurissa se muutos.

Myös päihdehoidon kehitys oli huolestuttavaa haastateltavien mielestä. Nykyaikana kilpailuttaminen, tehokkuus ja arvojen kylmentyminen konkretisoituivat palveluissa. Yhteiskunnan muutokset vaikuttavat myös päihteidenkäyttäjiin:

Ennen päihdehoidot on ollut jopa puolitoista vuotta. Nyt ne on neljä viikkoa. Ihminen, joka on käyttänyt melkein koko elämänsä huumeita, niin neljässä viikossa pitäisi pistää elämä kokonaan uuteen uskoon. Eihän se oo mitenkään mahdollista.

Myös hoitoa ei nähty tarpeeksi yksilöllisenä ja kokonaisvaltaisena. Tämä tuli työntekijöiden mukaan suorana viestinä asiakkailta:

Asiakkaat puhuvat, että ei ne tuolla päihdepsykiatrian klinikoilla tiedä mitään päihteiden käytöstä, eikä siitä maailmasta missä he elävät. Et se on vaan sitä kirjoista luettua.

Nimenomaan uusiin psykoaktiivisiin aineisiin ja niiden luomiin haasteisiin nähtiin olevan olemassa hyvin paljon palvelumahdollisuuksia ja käytännön kehitysehdotuksia:

Tähänhän ratkaisuna ois ainetestaus ja pitoisuuksien mittaus. Ykkösenä.

Akuuteissa tilanteissa fentanyylipikatestaus ihmisille käyttöön. Pitäisi jolla. Ne testiliuskat maksaa jotain 50 centtiä kappale.

Käyttöhuoneet missä pystytään valvomaan sitä riskikäyttöä ja saamaan apua koulutetulta ammattilaiselta.

Kansainvälisessä vertailussa nämä palvelut ovat jo vakiintuneet monissa Euroopan maissa. Muun muassa Portugalissa, Alankomaissa ja Tanskassa käyttöhuoneet ja ainetestaus ovat olleet käytössä vuosikausia, Portugalissa jopa pari vuosikymmentä. Suomalaisen huume politiikan nähtiin kulkevan hitaasti perässä kansainvälisellä tasolla ja tämä oli suuri haaste haittoja vähentävän työn tekemiselle. Eräs haastateltava totesi asiasta seuraavalla tavalla:

Me pysähdyttiin siihen, kun 2000-luvun vaihteessa saatiin neulanvaihtopalvelut. Silloinkin käytiin se keskustelu, että onko hyvä vai paha. Mutta sehän oli huippumenestys, kun miettii suomalaista HIV-tilannetta nykyään ja mitä saatiin aikaan, kun reagoitiin ajoissa. Mut sen jälkeen ei ole tapahtunut mitään kehitystä.

Toisaalta pohdittiin, mitä tulisi tapahtumaan jos sama passiivinen huume politiikka ja palvelujärjestelmä pysyisi ennallaan eikä mikään tulisi muuttumaan. Näkemykset eivät olleet kovinkaan optimistisia:

Fentanyylikuolemat tulee lisääntymään viiden vuoden sisällä ihan sata-varmasti.

Kyllä ongelmat lisääntyvät, mutta voi olla että menee vaan enemmän piiloon. Palvelujärjestelmä ei seuraa perässä.

Kokeilukäyttö on lisääntynyt ja lisääntymään päin.

Herätti myös huolta, miten niin sanotut piilossa olevat huumeiden käyttäjät, Internetistä aineita omiin kotoihinsa tilaajat ja heidän haasteensa tulevat lopulta esille ja miten.

Suomalaisessa yhteiskunnassa asenneilmapiirissä ja laissa nähtiin olevan jäykkyyttä. Puhuttiin myös asenteista ja huumeiden käytön kriminalisoinnin toimimattomuudesta niin yhteiskunnallisella kuin yksilölliselläkin tasolla:

Yksi ratkaisuhan ois huumeainelainsäädäntöön liittyen dekriminisaatio ja se että ei rangaistaisi huumeiden käytöstä vaan ohjattaisiin hoitoon.

Asenteet yhteiskunnassa vaikuttivat paljon siihen, miten esimerkiksi dekriminisaatioin suhtaudutaan ja miten se ymmärretään. Asenneilmapiiriin ei ollut lieventynyt niin sanottujen kovien huumeiden käyttäjiä kohtaan, vaan päinvastoin:

Ei ole lieventynyt meidän näkökulmasta. Et se on ihan sama, kun alkoholin kanssa. Ne jotka käyttää kohtuudella niin se on siisti mutta sit kun se alkoholisoitunut niin sut suljetaan ulos. Se on oma vika sitten.

Asenteet huumeiden käyttöä kohtaan ja tietämättömyys asioiden yhteyksistä ovat suuria haasteita yhteiskunnassamme. Eräs haastateltava halusi selvittää haittoja vähentävän työn tavoitteita vielä tarkemmin, jotta väärinymmärryksiltä välttyttäisiin:

Haittoja vähentävän työn tekijöistä sanotaan usein niin, että te vaan paa-potte ja haluatte kaikki oikeudet päihdeiden käyttäjille ja häivyttätte sen päihdeongelman. Ei se ole niin. Me halutaan, että se päihdeongelma ja ihminen nähdään kokonaisuutena ja me halutaan, että ihminen saa kunollista hoitoa.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastateltua aineistoa kerääntyi runsaasti ja se oli sisällöltään monipuolista. Huumeaalloista keskustellessa (Kainulainen, Savonen & Rönkä 2017, 19–25) pari haastateltavaa totesi, että he kutsuisivat muuntohuumetilannetta Suomessa jo kolmanneksi huumeaalloksi ilmiön hyvin erilaisen luonteen vuoksi.

Opinnäytetyön tekijälle tärkeä uusi näkökulma oli, että tiedotus uusista muuntohuumeista ei työntekijöiden mukaan kulje kunnolla ylhäältä alaspäin. Tässä tilanteessa viranomaispuolelta, varsinkin poliisilta ja tullilta, järjestötyölle. Tämä johtaa siihen, että tiedotus- ja ohjaustyötä asiakkaiden kanssa ei muuntohuumeiden kohdalla voi käytännössä tehdä kunnolla. Samoin koettiin, että ennaltaehkäisevä tiedotus puuttui kokonaan.

Tietoa uusista muuntoaineista tuli paljon asiakaskontaktien kautta. Tähän osiltaan vaikuttaa se, että haittoja vähentävän työn periaatteiden mukainen matala kynnys, arvojen neutraalius ja kontrollin puute luo luottamusta työntekijän ja asiakkaiden välille, mikä taas synnyttää arvokasta tietoa ja auttaa ihmisryhmän tasavertaisessa kohtaamisessa. (Suominen & Malin-Kaartinen 2013, 8–10.)

Sekakäytön lisääntyminen on haaste varsinkin nyt 2010-luvulla, mikä ilmenee Nurmen ja Rönkän (2018) tutkimuksessa päihdehuollon huumeasiakkaista. Varsinkin nuorten aikuisten tilanne huoletti Tukikohta ry:n työntekijöitä moniongelmaisuuksien vuoksi. He kokivat, että sekakäyttö on nimenomaan ongelmakäyttäjien vallitseva käyttäytymismuoto. Toisaalta nähtiin myös uusien ilmiöiden, kuten huumekaupan digitalisoitumisen (Lintonen, Rönkä, Kotovirta & Konu 2012, 63) tuovan uudenlaisia käyttäjäryhmiä kentälle. Työntekijöitä mietitytti, miten huumeita omiin asuntoihinsa tilaavat henkilöt saavat tarvittaessa ohjausta ja miten tämän, piilossa olevan käyttäjäryhmän, haasteet lopulta tulevat esille. Tähän ryhmään voivat liittyä mahdollisesti alaluvussa 4.3 esiteltyt erilaiset huumeidenkäytön alaryhmät, esimerkiksi niin kutsutut psykonautit, toisaalta taas aivan kuka tahansa.

Huumeriippuvaisten maailma kuvailtiin haastateltavien toimesta täysin kontrolloimattomaksi ja siinä vallitsi normien ja kirjoittamattomien sääntöjen puute. Vertailuita tehtiin paljon niin sanottuun vanhan liiton- aikaan, eli 1960–1970-luvuilla nuoruuttaan eläneiden käyttäjien elämään, josta myös Kainulainen, Savonen ja Rönkä (2017) kirjassaan kirjoittavat. Huumemaailmassa ei nähty olevan enää lojaalisuutta, moraalia tai yhteenkuuluvuutta, vaan siinä mentiin oma hyöty edellä.

Huumemaailma nähtiin riskialttiimpana kuin ennen ja samaan aikaan ongelmakäyttäjien riskinotto ja tietynlainen välinpitämättömyys itseään ja muita kohtaan oli kokemuksen mukaan lisääntynyt. Tukikohta ry:n haastateltavien työntekijöiden puheen perusteella kuulosti siltä, että ongelmakäyttäjien itsetuhoinen tavoite oli käyttää mitä tahansa aineita mitä sattui käteensä saamaan. Muuntohuumeet yhdistettynä tähän rikinottokulttuuriin ovat hyvin vaarallinen yhdistelmä. Halvempia ja paremmin saatavilla olevia bentsodiatsepiini ”vääreännöksiä” käytettiin tietoisesti reseptilääkkeiden puuttuessa.

Uudet psykoaktiiviset aineet rappeuttavat väärin annosteltuna, virheellisesti kaupattuna ja säännöllisesti käytettynä nopeasti psyykkisen ja fyysisen terveydentilan. Asiakkaiden terveydentila ja toimintakyky oli työntekijöiden mukaan huonontunut. Toimintakyvyn alentumisen haaste näkyi joissain toiminnoissa niin, että asiakkaita oli vaikea saada sitoutumaan toimintaan, saatikka ymmärtämään toimintojen tarkoitusta. Samoin muuntohuumeisiin liitetty psykoottisuus, arvaamaton käytös ja levottomuus loi matalan kynnyksen palveluihin tietynlaista virittyneisyyden lisääntymistä.

Hoitamattomat psyykenongelmat ja psykiatrian vastaantulemattomuus huumeriippuvaisten kohdalla oli konkretisoitunut työntekijöiden arjessa. Asiakkaat eivät saaneet tarvittavaa apua psyykenongelmiin huumeiden käytön aikana. Mielenterveyden ongelmat ja päihdeongelmat ovat tutkitusti toisiinsa yhteydessä, kuten luvussa 5 Marttunen & von der Pahlen (2013) ovat kuvanneet. Tukikohta ry:n työntekijöiden käsityksen mukaan psyykkisiä ongelmia olisi ollut suurella osalla asiakkaista jo ennen huumeiden käyttöä. Tällöin huumeiden käyttö voitaisiin nähdään eräänlaisena itselääkintänä, jota Aalto (2012, 166–167) kirjassa ”Huume- ja lääkeriippuvuudet” on kuvaillut. Voi tosin olla jälkikäteen haastavaa tehdä eroa päihde- ja mielenterveysongelman välillä, saatikka yrittää määritellä kumpi oli ensin.

Työntekijät kertoivat myös, kuinka yhteiskunnan asenteet, rajoitteet ja huumeiden kriminalisointi asetti huumeiden käyttäjät epäinhimilliseen asemaan. Toteutettu leikkaus- ja kilpailutuspolitiikka sekä arvojen kylmeneminen ovat myös osiltaan vaikeuttaneet varsinkin ongelmakäyttäjien asemaan. Hoidossa ollaan siirrytty paljon avopalvelumaisemmaksi, jopa laitospaikat tuntuvat pyrkivän saamaan ihmisen nopeasti kuntoon, mikä ei yleensä toimi vaikeasti huumeriippuvaisten kanssa. Suuri ongelma on myös tarpeisiin vastaamattomat palvelut päihdetyön kentällä. Keskusteluista jäi kuva, että ihmisiä ei nykyaikana kohdata ja hoideta tarpeeksi kokonaisvaltaisesti. Haastavista päihdeongemista kärsivillä hoidon oikea-aikaisuus korostui suurimmalta osin kaikkien haastateltujen puheissa.

Haastateltavat näkivät Suomen huumepolitiikan ja haittoja vähentävien palveluiden olevan auttamatta jäljessä. Haittoja vähentävä työote antaa vastapainoa rankaisuun perustuvan kontrollipolitiikan rinnalle (Perälä 2012, 34). Kontrollin tilalle tulisi haastateltavien kokemuksen mukaan saada enemmän hoitoonohjausta ja neuvontaa. Tähän yksi ratkaisu voisi olla huumeiden käytön dekriminalisointi ja sen tilalla hoitoonohjaus tarvittaessa. (EHYT ry. Tositietoa. Kannabis. 3–4.)

Haastateltavien puheesta voi hahmottaa, että uudet pyskoaktiiviset aineet ja anonyymien verkkojen huumemarkkinat ovat jollain muotoaan yhteiskunnan oman kontrollin synnyttämiä ilmiöitä. Näistä yhteiskunta tuntuu maksavan nyt kovaa hintaa mitä tulee kansanterveydellisiin ja syrjäyttämiseen syntyviin kuluihin. Haastateltavien mukaan muissa Euroopan maissa muun muassa Portugalissa, Tanskassa ja Saksassa ovat haittoja vähentävät toimintatavat paljon monipuolisempia kuin mitä Suomessa. Kansainvälisellä tasolla Suomi onkin jäljessä verrattuna moniin muihin Euroopan maihin, kun mietitään valvottuja käyttötiloja, aineiden pitoisuuksien testauksia, fentanyylipikatestausta ja naloksonin jakamista. Siinä, että ei toimita tässä mielessä ennakoivasti ja ennaltaehkäisevästi ei haastateltavien mielestä ollut logiikkaa.

Viimeisin suurempi haittoja vähentävä toimenpide, joka Suomessa on ollut ovat terveysneuvontapisteet. Tästä on kulunut aikaa jo yli kaksikymmentä vuotta. Tämä antaa perspektiiviä sille, miten huumepolitiikka ja palvelut ovat jääneet hyvin passiiviselle tasolle. Samoin huumausainestrategiakin on kirjoitettu vuonna 1997 (Tammi 2003, 466). Onkin syytä olettaa, että nyt jos koskaan tarvittaisiin harppauksia eteenpäin suomalaiseen huumepolitiikkaan. Samoin kansainväliset esimerkit

käyttöhuoneista, ainetestauksesta ja käytön dekriminalisoinnista määrittelevät sitä suuntaa, mitä kohti Suomenkin mahdollisesti tulisi alkaa kulkemaan.

Miina Kajoksen haastattelun (LIITE 2) avulla selvisi myös tärkeitä näkökulmia muuntohuumeiden sekä haittoja vähentävän työn osuudesta viihde- ja kokeilukäyttäjien keskuudessa. Valitettavasti opinnäytetyön aiheuttaman rajauksen vuoksi niitä ei voitu tarkemmin analysoida tuloksissa, vaan niistä koottiin johtopäätöksiin lukuun 10 oma osuutensa. Toiveena opinnäytetyön tekijällä olisikin, että tästä viihde- ja kokeilukäyttäjiin liittyvästä haittoja vähentävän työn tarkastelusta voisi kehittyä mahdollisuus tarkemmalle jatkotutkimiselle, mutta laajemmasta näkökulmasta kuin yksittäisestä ilmiöstä käsin.

Miina Kajos (Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019) näki Muunto-hankkeen yhdeksi haasteeksi muodostuneen nimenomaan liian muuntohuumeisiin painottumisen, koska viihde- ja kokeilukäyttäjien osalta kuitenkin harva näitä aineita tietoisesti halusi käyttää. Muuntohuumeiden osalta Kajos näki, että huomion kiinnittäminen liikaa yksittäiseen ilmiöön, saattoi viedä kokonaiskuvaa laajemmalla kokonaisuudelta, johon ilmiö kiinnittyi.

Kajoksen mukaan myös haittoja vähentävät toimet tulisivat olla kaikissa käytön vaiheissa mukana, ei pelkästään vaikeasti ongelmakäyttävien keskuudessa, jolloin käytön haitat ovat jo menneet hyvinkin pitkälle. Kajos myös koki, että liian päihdekeskeinen tai auttamisorientoitunut haittoja vähentävä työ ei välttämättä myöskään sovi käytön varhaisessa vaiheessa oleville tai viihde- ja kokeilukäyttäjille. Haittoja vähentävät palvelut Suomessa ovat asiakkailleen melko leimaavia ja painottuneet hyvin paljon suonensisäisesti huumeita käyttäville. Haittoja vähentävien palveluiden kytkeminen kokonaisvaltaisempaan hyvinvoinnin edistämiseen vähentäisi Kajoksen mukaan päihdeongelmaiseksi leimaantumisen pelkoa eri käyttäjäryhmillä ja voisi madaltaa kynnystä tiedon ja ohjauksen hakemiseen. (Miina Kajos. Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019.)

Ainetunnistuspalvelun haaste oli Suomessa lainsäädäntö. Kajoksen toiveena oli, että haittoja vähentävä työ olisi joskus huumausainelain tarkoituksissa, tai että syntyisi erityislakeja, jotta uusia haittoja vähentäviä toimia voitaisiin käytännössä toteuttaa. (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019.) Haittoja vähentävän työn

tarkoitus on kyseenalaistaa rangaistuspolitiikkaa. Kajos näkikin, että huumausaineista olisi helpompi keskustella, jos päästäisiin eroon moralisoivasta ja rangaistuspainotteisesta pelottelusta ja kategorisoinnista. On tärkeää myös tunnistaa käytön myönteisiä motiiveja ja tavoiteltuja vaikutuksia pelkän huumeriippuvuus- ja pelottelunäkökulman sijaan. Myös käyttörangaistuksesta luopuminen kokonaan voisi helpottaa palveluiden toteuttamisen lisäksi ihmisten asemaa, mahdollistaa varhaisemman avun hakemisen ja vähentää syrjäyttämistä yhteiskunnasta. (Miina Kajos, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019.) Nämä samat asiat helpottaisivat luonnollisesti myös huumeiden ongelmakäyttäjien asemaa, sekä voisvat osiltaan estää joidenkin ongelmakäytön kehityksen ajoissa.

11. POHDINTA

Opinnäytetyön tulokset tuottivat tärkeitä työntekijöiden näkökulmia ja kokemuksia uusien psykoaktiivisten aineiden lisääntyneestä käytöstä. On tärkeää jälkikäteen eritellä opinnäytetyön toteutukseen liittyviä erityispiirteitä. Luvussa 11 käydään läpi, miten työssä on otettu huomioon eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät seikat asioiden suunnittelussa, ja miten opinnäytetyö on kehittänyt ammatillista osaamistani.

11.1 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvin tehdyn eettisen tutkimuspainotteisen opinnäytetyön pohjana on aina kunnioitava, tasa-arvoinen ja neutraali suhtautuminen tutkittavaan ilmiöön. Eettisyyden voidaan katsoa olevan eräänlainen opinnäytetyötä läpileikkaava tutkimusote ja orientoituminen koko aiheeseen, menetelmiin, valintoihin ja tulosten esittämiseen. Eettisyys opinnäytetyössä on paljolti harkittujen valintojen tekemistä, jotka on hyvä osata perustella. Eettiset valinnat ohjaavat tekijää esimerkiksi valitsemaan tietyt menetelmät, esitellyt tulokset sekä valitsemaan lähteensä kriittisesti. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.)

Opinnäytetyön eettisyyttä arvioitaessa on helpointa hyödyntää normatiivista etiikkaa. Normatiivinen etiikka kuvaa sitä, mikä on oikein ja millaiset säännöt ja arvot ohjaavat tutkielmaa. (Kuula 2011, 22.) Opinnäytetyön normatiivista etiikkaa käytännössä

edustavat tavat, joilla sitä toteutettiin. Tähän voi kuulua muun muassa rehellisyys, avoin tiedottaminen ja tasa-arvoisuus. Myös haastateltavien tiedottaminen ja heidän oikeudet ja valinnanvapaus voidaan nähdä olevan osana eettisiä valintoja. Samoin ne tavat, joilla aineistoa käsitellään ja säilytetään, voidaan katsoa olevan eettisiä periaatteita ja sopimuksia.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on haasteellista koska monet mittarit ovat luotu määrällisiä tutkimuksia varten. Esimerkiksi käsitteinä reliabiliteetti (toistettavuus) sekä validiteetti (pätevyys ja tarkoituksenmukaisuus) sopivat paremmin määrällisen tutkimuksen arviointityökaluiksi tai niiden käyttöä tulee soveltaa, kun puhutaan laadullisesta tutkimuksesta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185–186.) Kuitenkin on ehkä luontevampaa puhua työn uskottavuudesta, siirrettävyydestä, varmuudesta ja vahvistuvuudesta. Luotettavuutta voidaan parantaa tutkimusprosessin tarkalla kuvailulla, läpinäkyvyydellä ja uskottavuudella. Työn tekijä itse valintoineen on myös luotettavuuden mittapuu. (Eskola & Suoranta, 2010–2012.)

Opinnäytetyössä on pyritty kertomaan tarkasti sen eteneminen ja perustellut valinnat. Luotettavuutta parannettiin saumattomalla yhteistyöllä työelämäyhteistyökumppanin kanssa. Tämä toteutui niin, että aiheen rajauksesta ja yhteistyösopimuksissa sovittiin ajoissa. A-klinikkasäätiön kohdalla tuli asiantuntijahaastatteluun hakea tutkimuslupaa. Yhteistyökumppani Tukikohta ry:tä tiedotettiin opinnäytetyön etenemisestä prosessin aikana. Haastateltavia tiedotettiin informointikirjeillä opinnäytetyöstä ja haastatteluista. Kirjeet lähetettiin Tukikohta ry:n kehittämispäällikön kautta työntekijöille. Kirjeissä työntekijöitä tiedotettiin heidän oikeuksistaan, tietosuojasta ja anonyymiteetistä, opinnäytetyön tavoitteista sekä haastatteluun liittyvistä järjestelyistä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Haastattelut osoitettiin kaikille Tukikohta ry:n haittoja vähentävän työn tekijöille ja kirjeen saaneet päättivät vapaaehtoisesti, halusivatko osallistua.

Käytännössä tietosuojasta pidettiin kiinni niin, että haastattelumateriaali säilytettiin literoituna tietokoneella salasanan suojaamana ja aineistoa pyrittiin valmiissa työssä siiteeraamaan välttämällä, että siitä voisi tunnistaa haastateltavaa. A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeen Miina Kajos antoi suostumuksensa esiintyä omalla nimellään hyödynnettäessä hänen asiantuntijatietouttaan. Kajoksen kanssa täytettiin lisäksi

suostumuslupalomake yhteistyötä varten. Aineisto oli opinnäytetyön tekoprosessissa näkyvillä vain tämän opinnäytetyön tekijälle.

Mahdollisimman tarkan taltioinnin vuoksi haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitteet litteroitiin niin pian kuin mahdollista. Luotettavuuden kannalta katsottuna on hyvä hahmottaa, että opinnäytetyö kokoaa yhteen haittoja vähentävän päihdetyöntekijöiden kokemuksia. Kyseessä on kokemuseräisen tiedon keruu, ei tieteellisiin faktoihin tai tilastoihin perustuva tieto. Tosin luotettavuuden määrittelyssä on paljon kritisoitu vain yhden oikean totuuden käsitettä, sillä sosiaalisessa todellisuudessa ja kokemuksilla kuvaillessa ei nähdä olevan olemassa yhtä oikeaa totuutta (Tuomi & Sarajärvi 2012, 136). Opinnäytetyö saattaa siis lukijalleen tietoon työntekijöiden kokemuseräistä, omakohtaista tietoa ja mielipiteitä käsiteltävästä aiheesta.

Työssä on otettava huomioon, että työntekijä ei voi koskaan olla täysin varma mitkä hänen havaitsemansa asiat liittyvät juuri muuntohuumeisiin. Työntekijä voi epäillä ja tehdä tulkintoja mutta täyttä asiasta varmuutta ei tietenkään voi saada. Tämä kokemuksellisuus on hyvä ottaa huomioon tuloksia lukiessa. Samoin tulokset on koottu suuresta määrästä litteroitua aineistoa. Paljon on jouduttu jättämään pois ja tässä tilanteessa opinnäytetyön tekijä joutuu punnitsemaan mitä otetaan mukaan ja mitä jätetään pois. Opinnäytetyö on siis paljolti tekijänsä näköinen ja tekijä itse on yksi tutkimusväline (Eskola & Suoranta 2001, 210.)

Opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan neutraalisti asiat niin kuin ne on ilmaistu haastateltavien toimesta. Kuitenkin tämän työn tekijä on tiedostanut, että haastattelu menetelmänä on altis tietynlaisille vääristymille, joita ohjaavat sekä haastateltavan asenteet ja odotukset sekä myös haastateltavan odotus siitä, mitä haastattelulta halutaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186.) Opinnäytetyö voi siinä mielessä olla paikoitellen subjektiivinen näistä inhimillisistä syistä.

Aihe tuntui laajalta ja sitä oli vaikea käsitellä ilman muita siihen kytkeytyviä tekijöitä. Opinnäytetyön uskottavuutta ja luotettavuutta on pyritty parantamaan käyttämällä teoriaosuudessa luotettavia lähteitä. Suurin osa lähteistä on tutkimusartikkeleita, raportteja, väitöskirjoja, opinnäytetöitä ja kirjallisuutta. Yli kymmenen vuotta vanhojen lähteiden käytön perusteena on se, että tieto itsessään on vielä ajankohtaista ja tekijä tai

tekijät ovat alansa ammattilaisia. Eettisesti ajatellen on tietenkin tärkeää tehdä lähteistäminen tarkasti ja oikein sekä välttää plagiointia.

Haastattelu ei menetelmänä tarjoa samanlaista toistettavuuden mahdollisuutta kuin kvantitatiiviset menetelmät. Tämä johtuu menetelmän kokemuksellisesta, sosiaalisista todellisuuksista ja ajankulustakin (Eskola & Suoranta 2001, 211). Vaikka täysin samanlainen haastattelu toteutettaisiin samojen henkilöiden kanssa myöhemmin, olisivat vastaukset aina hieman erilaisia.

11.2 Ammatillinen kasvu

Ammatillista kasvua pohtiessa on hyödynnetty sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseja (Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku). Opinnäytetyö kokonaisuudessaan oli pitkä prosessi, joka käytännössä kesti opintojen ohessa noin 9 kuukautta. Ajallisesti sen teko sijoittui tammikuun 2019 ja syyskuun 2019 välille.

Opinnäytetyössä auttoi paljon työelämäyhteistyökumppanin kanssa tehty päihde- ja mielenterveystyön syventävän harjoittelu, jonka aikana työympäristö ja työntekijät olivat tulleet tutuiksi, mikä helpotti työskentelyä myöhemmin. Opinnäytetyön aiheesta heräsi harjoittelun innoittamana heti aito kiinnostus, joka myös auttoi eteenpäin ja toivottavasti välittyi työstä. Haasteena oli, että aihe tuntui laajentuvan helposti mutta yrittäminen oli pitää se fokusoituneena muuntohuumeilmiöön. Aiheen laajuus tuntui välillä haastavalta ja teoriataustoituksesta tuli sen vuoksi pitkä.

Ammatillisen kasvun osalta oli hyvä yhdistää sekä syventävä harjoittelu että opinnäytetyö. Tätä kautta pystyin ammatillisemmin ja kriittisemmin refleктоimaan lukemaani sekä kuulemaani ja aineiston käsittely oli helpompaa kuin silloin, jos aiheesta ei etukäteen olisi ollut käytännössä käsitystä (Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku). Opinnäytetyö auttoi ymmärtämään ja analysoimaan huumeiden ammattilaisten näkökulmien lisäksi huumeiden käyttäjien asemaa yhteiskunnassa. Se loi käsityksen huumeuskulttuurin jatkuvasta muuntumisesta ja tätä kautta työntekijöiden tarpeena jatkuvasti pysyä ajan tasalla uusista päihdeilmiöistä sekä ylläpitämään ammattitaitoaan. Yhteiskunnan ja huume politiikan osuus käyttäjien asemaan liittyen oli myös paljon käsiteltävänä.

Tämä asioiden laajempi ymmärtäminen auttaa paljon suuntautumisessa päihde- ja mielenterveystyön kentälle.

Opinnäytetyö tarjosi myös väylän muuntohuumeiden lisäksi eri käyttömuotojen tarkastelulle. Se herätti ymmärryksen, että viihdekäyttäjät ja ongelmakäyttäjät ovat kaksi hyvin erilaista ryhmää, jotka tarvitsevat erilaisia lähestymistapoja ja palveluita muuntohuumeiden riskeihin liittyen ja muutenkin haittoja vähentävään työhön. Miina Kajoksen haastattelu antoi uudenlaista perspektiiviä aiheelle ja syvensi ymmärrystä aihealueen monimuotoisuudesta. Kaiken kaikkiaan prosessi kehitti ammatillisuuttani ja valmiuksia päihdetyöhön, varsinkin haittoja vähentävän huumetyön näkökulmasta katsottuna.

LÄHTEET

- Aalto, M. (2012). Päihteiden ja psykiatristen häiriöiden yhteydet. Teoksessa K. Seppä, M. Aalto, H. Alho & K. Kiianmaa, (toim.), *Huume- ja lääkeriippuvuudet* (s. 163 –167). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- A-klinikkasäätiö. Muunto-hanke. (2019). *Ainetunnistuksen aika. Päihdetyön täydentäminen drug checking -menetelmällä.* (s. 3–4). Saatavilla https://a-klinikkasaatio.fi/sites/default/files/ainetunnistuksen_aika_-katsaus_1.pdf
- A-klinikkasäätiö. Päihdepäivät. (16.5.2018). *Uudet päihdeilmiöt ja haittojen vähentäminen* [video]. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=bbu1xWcVaxg>
- DIAK. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Arviointi. Osaamisvaatimukset: Sosionomi (AMK). Saatavilla 1.7.2019 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu (2010). *Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten.* (s. 11–12). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 17). Saatavilla https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2017/12/Diak_Kohti_tutkivaa_ammattikaytanta_opas.pdf
- Ehyt ry. Tositietoa. Kannabis. Saatavilla 1.7.2019 <http://www.ehyt.fi/sites/default/files/julkaisut/tositietoa-kannabis-digi.pdf>
- EMCDDA. Publications. Perspectives of drugs. The misuse of benzodiazepines among high-risk opioid users in Europe. Saatavilla 1.7.2019 http://www.emcdda.europa.eu/topics/pods/benzodiazepines_en
- EMCDDA (2015). *New psychoactive substances in Europe. An update from the EU Early Warning System.* Saatavilla http://www.emcdda.europa.eu/attachments.cfm/att_235958_EN_TD0415135ENN.pdf
- EMCDDA (31.5.2016). *Uutistiedote. Euroopan huumeraportti: Keskeiset kohdat: 2016.* Saatavilla http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/2625/Highlights_EDR2016_FI_Final.pdf
- EMCDDA. (2018). *Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia.* Saatavilla http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001FIN_PDF.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2001). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- FRANK. Drugs. Sythetic opioids. Saatavilla 1.7.2019 <https://www.talk-tofrank.com/drug/synthetic-opioids>
- Glynn, R.W., Byrne, N., O'Dea, S., Shanlet, A., Codd, M., Keenan, Em. Ward, M., Igoe, D. & Clarke, S. (2018). *Chemsex, risk behaviours and sexually*

transmitted infections among men who have sex with men in Dublin, Ireland. International Journal of Drug Policy. Saatavilla https://www.researchgate.net/publication/321729526_Chemsex_risk_behaviours_and_sexually_transmitted_infections_among_men_who_have_sex_with_men_in_Dublin_Ireland

Hakkarainen, P. & Metso, L. (2003). Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68(3), 244–256. Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101211/033hakkarainen.pdf?sequence=1>

Hakkarainen, P., Metso, L. & Salasuo, M. (2011). Hampuikäpolvi, sekäkäyttö ja doping. Vuoden 2010 huumeekyselyn tuloksia. *Yhteiskuntapolitiikka* 76(4), 397–411. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102893/hakkarainen.pdf>

Havio, M., Inkinen, M. & Partanen, A. (toim.) (2008). *Päihdehoitotyö*. (5. uud. p.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2006). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hurme, T. (2002). Harmin paikka? Haittojen vähentämisen käsitteellinen ongelmallisuus huumeapolitiikassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 67(5), 415–422. Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101629/025hurme.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Jormakka, A. & Seppänen, M. (2014). *Yläkouluikäisten nuorten käsityksiä ja mielipiteitä kannabiksesta*. (Opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma) Saatavilla <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/78983/Ylakouluikaisten%20nuorten%20kasityksia%20ja%20mielipiteita%20kannabiksesta.pdf?sequence=1>

Kainulainen, H., Savonen, J. & Rönkä, S. (toim.) (2017). *Vanha liitto. Kovien huumeiden käyttäjät 1960–1970- lukujen Helsingistä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Kajos, M. (2019). Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2019.

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Raitasalo, K. (2019). Nuorten huumeiden käyttö. Tarkastelussa alaikäiset ja täysi-ikäiset nuoret. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(3), 312–321. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138274/YP1903_Karjalainenym.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. (2018). *Tilastoraportti. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018*. Saatavilla

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137660/Suomalaisen_huumeiden_k%C4%yt%C3%A4_ja_huumeasenteet_2018_tilastoraportti.pdf?sequence=3

- Kataja, K., Väyrynen, S., Hakkarainen, P., Kailanto, S. Karjalainen, K., Kuussaari, K. Tigerstedt, C. (2016). Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisodeista. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1), 43–54. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130000/YP1601_kataja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kauhanen, J. & Tiihonen, J. (2017). Huumeiden terveysriskit Suomessa – voiko niitä hallita? *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 133(1), s. 34–42. Saatavilla <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2017/1/duo13488>
- Kiianmaa, K. (2012). Huumeiden vaikutusmekanismit, riippuvuuden kehittyminen ja periytyvyys. Teoksessa K. Seppä, Aalto, M., Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.), *Huume- ja lääkeriippuvuudet* (s. 25 –33). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Kotovirta, E. & Tammi, T. (2012). Huumeiden käytön aiheuttamien haittojen vähentäminen ja ehkäisy. Teoksessa K. Seppä, Aalto, M., Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.), *Huume- ja lääkeriippuvuudet* (s. 154 –162). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Kurronen, J. (2017). *Koulutus- ja tietopaketti poliisimiehelle uusista psykoaktiivisista aineista eli muuntohuumeista*. (Opinnäytetyö, Poliisiammattikorkeakoulu). Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132838/ON_Kurronen_Joonas_2017.pdf?sequence=3
- Kurronen, J. (2017). *Muuntohuumeet. Koulutus- ja tietopaketti poliisimiehelle*. (Diasarja, Poliisiammattikorkeakoulu). Saatavilla <https://docplayer.fi/51269279-Muuntohuumeet-koulutus-ja-tietopaketti-poliisimiehelle-p-o-l-i-i-s-i-a-m-m-a-t-t-i-k-o-r-k-e-a-k-o-u-l-u.html>
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. (2. uud. p.). Tampere: Osuuskunta Vastapaino
- Laitinen, K., Storvik, M. & Tacke, U. (2015). Voiko aivojen toimintaa tehostaa kognition kohentajalla? *Sic! Lääketietoa Fimeasta*, 1–2. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129857/1_15%20Voiko%20aivojen%20toimintaa%20tehostaa%20kognition%20kohentajalla.pdf?sequence=1
- Lintonen T., Rönkä, S., Kotovirta, E. & Konu, A. (2012). Huumeet Suomessa 2020 – ennakointitutkimus. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 101. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print. Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86720/Raportteja101_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Länsipuro, N. (2017). *Muuntohuumeet ja tutkimuskemikaalit – Poliisiammattikorkeakoulun perehdytyspaketti muuntohuumeisiin*. (Opinnäytetyö,

- Poliisiammattikorkeakoulu). Saatavilla
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/133639/ON_Lansipuro.pdf?sequence=1
- Marttunen, M. & von der Pahlen, B. (2013). Päihdehäiriöiden kehittymistä voidaan ehkäistä. *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim*. 129(19). Saatavilla
<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2013/19/duo11263>
- Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4*. (3. uud. p.). Helsinki: International Methelp Ky.
- Minkkinen, S. (2018). *Muuntohuumeiden lisääminen ja validointi GCMS-menetelmään*. (Opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu, laboratorioalan koulutusohjelma). Saatavilla
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/150842/Muuntohuumeiden%20lisääminen%20ja%20validointi%20GC-MS-menetelmaan%20-%20Opinnäytetyö%20-%20Sanamari%20Minkkinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mounteney, J., Oteo, A. & Griffiths, P. (2016). European Monitoring Centre for Drugs and Drug addiction. The Internet and drug markets, 13–17. Saatavilla 19.11.2019
http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2155/TDXD16001ENN_FINAL.pdf
- Muunto-hanke. Ainetunnistus. Esimerkkejä Euroopasta. Saatavilla 1.7.2019
<https://muuntohanke.fi/drug-checking-euroopassa>
- Nahkuri, J. (2019). A-klinikkasäätiö. Muunto- hanke. Ainetunnistus, lainsäädännön haasteet ja ratkaisuehdotukset. Saatavilla 1.7.2019
<https://muuntohanke.fi/sites/default/files/Nahkuri.pdf>
- Nurmi, T. & Rönkä, S. (2018). Päihdehuollon huumeasiakkaat 2017. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 31. Saatavilla 19.11.2019
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136921/Tr31_18.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Patil, V., Tewari, A. & Rao, R. (2016). New psychoactive substances: Issues and challenges. *Journal of Mental Health and Human Behaviour* (21)2, 98–104. Saatavilla
<http://www.jmhbb.org/article.asp?issn=0971-8990;year=2016;volume=21;issue=2;spage=98;epage=104;aulast=Patil>
- Perälä, R. (2012). *Haittojen vähentäminen suomalaisessa huumehoidossa. Etnografisen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa*. . (Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:6, Helsingin yliopisto). Helsinki: Unigrafia. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto). Saatavilla
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/30102/haittoje.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Pihlainen, K. (2015). Ajankohtaista huumeusainelainsäädännössä. Kuluttajamarkkinoilta kielletyt psykoaktiiviset aineet. *Sic! Lääketietoa Fimeasta* (1), 33–34.

- Päihdelinkki. Tietopankki. Pikatieto. Opioidit. Saatavilla 1.7.2019 <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/pikatieto/opioidit>
- Päihdelinkki. Tietopankki. Tietoiskut. Kaksoisdiagnoosi. Saatavilla 1.7.2019 <https://paihdelinkki.fi/sgn/tietopankki/tietoiskut/kaksoisdiagnoosi>
- Raitasalo, K., Huhtanen, P. & Miekka, M. (2015). Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 19/2015. Nuorten päihteiden käyttö Suomessa. 1995–2015 ESPAD-tutkimusten tulokset. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129809/URN_ISBN_978-952-302-572-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Saarinen, E. & Työryhmä (2017). *Chemsex – Päihteiden käyttö miesten välisessä seksissä*. Saatavilla https://www.positiiviset.fi/tiedostot/materiaalit/Chemsex_Raportti.pdf
- Salasuo, M. & Rantala, K. (2002). Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (toim.), *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa* (s. 38–67). Helsinki: Gaudeamus Kirja. Yliopistokustannus University Press Finland.
- Salasuo, M. (2016). Aivodopingia laittomilla huumeilla ja lääkeaineilla? *Sic! Lääketietoa Fimeasta* (2), Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130686/2_16%2036-39%20Aivodopingia%20laittomilla%20huumeilla%20ja%20laakeaineilla.pdf?sequence=1
- Simojoki, K. (A-klinikkasäätiön ylilääkäri) (2015). Mäkäraainen, J. (toimittaja) *Muuntohuumeet*. YLE. Radio Suomi (tuotanto) 24.2.2015. Saatavilla 1.7.2019 <https://areena.yle.fi/1-2671184>
- Suokas, N. (2016). Tarinoita huumeiden käytöstä -Selontekoja huumeiden käytön syistä ja seurauksista. (Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto). (Sosiaalityön pro gradu- tutkielma, Tampereen yliopisto.) Saatavilla <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100181/GRADU-1480329064.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Suominen, S. & Malin-Kaartinen, K. (2013) *Kohtaamisen kautta tukeen. Omaiset huumeiden tukena ry:n Avoimien ovien toiminnan ja palveluohjauksen vaikutus huumeita käyttävien asiakkaiden elämäntilanteeseen*. (Omaiset Huumeiden Tukena ry:n tutkimussarja). Saatavilla 4.7.2019 https://is-suu.com/omaiset_huumeiden_tukena_ry/docs/bikva_web
- Söderberg, J. (2016). DIY Research in the Psychonaut subculture. A Case of Unwanted User Innovation. Teoksessa *The New Production of Users: Changing Innovation Collectives and Involvement Strategies*. Edited by Hyysalo, S., Elgaard Jensen, T. & Oudshoorn, N. (Routledge: New York). Saatavilla <https://www.taylorfrancis.com/books/e/9781315648088/chapters/10.4324/9781315648088-12>

- Tacke, U., den Hollander, B., Simojoki, K., Korpi, E., Pihlainen, K. & Alho, H. (2011). Muunto-eli designhuumeet Suomessa. *Duodecim* 127 (36), 2027–2036. Saatavilla <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99806.pdf>
- Tammi, T. (2003). Huumeekuri vai haittamalti? Haittojen vähentämisen käsite ja huume politiikan vastakkainasettelut vuoden 1997 huumausainepoliittisessa toimikunnassa. *Yhteiskuntapolitiikka*. 68(5), 465–477. Saatavilla <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101186/035tammi.pdf?sequence=1>
- Tammi, T. (2007). Medicalising Prohibition. Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy. Research Report 21. STAKES. Saatavilla https://www.researchgate.net/profile/Tuukka_Tammi/publication/47934958_Medicalising_Prohibition_Harm_reduction_in_Finnish_and_International_Drug_Policy/links/53f716340cf22be01c453135/Medicalising-Prohibition-Harm-reduction-in-Finnish-and-International-Drug-Policy.pdf
- Tammi, T. (2014). Pääkirjoitus. Vakaa huume tilanne. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(5), 483–484. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116869/tammi.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Ajankohtaista. Tiedotteet ja uutiset. Päihdetutkimus 2018 alkaa: Mitä huumeita Suomessa käytetään ja mitä niistä ajatellaan? Saatavilla 1.7.2019 <https://thl.fi/fi/-/paihdetutkimus-2018-alkaa-mita-huumeita-suomessa-kaytetaan-ja-mita-niista-ajatellaan->
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus ja kehittäminen. Tutkimukset ja hankkeet. Drug information focal point (Reitox). Toiminta. Muuntohuumeiden varoitusjärjestelmä. Saatavilla 1.7.2019 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-huumausaineiden-seuranta-keskus-reitox/toiminta/muuntohuumeiden-varoitusjarjestelma>
- Tukikohta ry. Julkaisut. Vuosikirja 2018. Saatavilla 1.7.2019 https://issuu.com/omaiset_huumetyon_tukena_ry/docs/tukikohta_ry_vuosikirja_2018_web
- Tukikohta ry. Tietoa. Päihdepalvelut pääkaupunkiseudulla. Saatavilla 1.7.2019 <https://tukikohta.org/paihdepalveluja/>
- Tukikohta ry. Palvelut. Päihteitä käyttäville. Kynnyksetön työtoiminta. Saatavilla 5.10.2019 <https://tukikohta.org/tyotoiminta/>
- Tukikohta ry. Palvelut. Päihteitä käyttäville. SATU – Tukea ja palveluohjaamista sairaalaympäristössä. <https://tukikohta.org/satu/>
- Tulli (2017). Tullin valvonnan vuosijulkaisu 2017. (Tullin valvontaosasto). Saatavilla 1.7.2019 <https://tulli.fi/documents/2912305/3775682/Tullin%20valvonnan%20vuosijulkaisu%202017/c942932e-35ec-4b4f-850f-1b58a95de989/Tullin%20valvonnan%20vuosijulkaisu%202017.pdf?version=1.2>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vorma, H. (2012). Sekakäyttö. Teoksessa K. Seppä, M. Aalto, H. Alho & K. Kiianmaa (toim.), *Huume- ja lääkeriippuvuudet* (s. 71 –76). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

LIITTEET

LIITE1: Teemahaastattelurunko, Tukikohta ry

Taustatiedot:

- Kertokaa lyhyesti koulutustaustanne ja kokemuksestasi päihdetyössä?
- Millaisessa haittoja vähentävässä toiminnassa työskentelet Tukikohta ry:llä?

1. Teema: Yksilö

Työntekijän tiedot ja kokemukset:

- Mitä tiedätte muuntohuumeista?
- Millaisena näette muuntohuume tilanteen Suomessa tällä hetkellä?
- Kuuletteko työssänne muuntohuumeiden aiheuttamista haitoista? Mitä ne ovat olleet ja mitä kautta?

2. Teema: Yhteisö

Työyhteisö:

- Miten Tukikohta ry:n toiminnot ovat muuttuneet vuosien varrella?
- Millä tavoin työyhteisössä on perehdytty ja saatu tietoa muuntohuumeista ilmiönä?
- Onko muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö vaikuttanut työhönne sisällön suunnitteluun? Miten, jos on?
- Miten muuntohuumeet ja niihin kytkeytyvät käyttökulttuurin ilmiöt ovat näyttäytyneet Tukikohta ry:n eri toiminnoissa?

Asiakaskunta:

- Millaista asiakaskuntanne on tällä hetkellä ja miten se on muuttunut vuosien varrella?
- Tiedotatteko asiakkaita muuntohuumeiden riskeistä? Miten?
- Ovatko muuntohuumeet kokemuksenne mukaan osana jotain laajempia käyttökulttuureita tai käyttötapoja?
- Onko mielessänne joitain tiettyjä käyttäjäryhmiä, jotka olisivat riskialttiimpia muuntohuumeiden käytölle ja riskeille?

3. Teema: Yhteiskunta

- Millaisia haittoja vähentäviä toimia tarvittaisiin ja tulisi kehittää päihdetyöhön muuntohuumeiden osalta?
- Tulevaisuuden kuvat: Jos mikään ei muuttuisi seuraavan viiden vuoden sisällä, mitkä asiat ja lieveilmiöt (muuntohuumeiden kohdalla) tulisivat lisääntymään?

Loppuun:

- Sana vapaa, jäikö jokin asia mietityttämään tai halutaanko tuoda vielä esille jotain.
- Palautetta ryhmähaastattelutilanteesta, tunnelmasta ja kysymyksistä?

LIITE 2: Teemahaastattelurunko, Muunto-hanke

Taustatiedot:

- Kerro hieman työstäsi, Muunto-hankkeesta ja yhteistyökumppaneista?
- Mistä idea ja tarve hankkeelle lähti liikkeelle?

TEEMA 1: YHTEISÖ:

Uudet ilmiöt ja käyttökulttuurit:

- Millaisia uusia muutoksia ja ilmiöitä suomalaiseen käyttökulttuuriin on tullut viimeisen vuosikymmenen aikana?
- Miten muuntohuumeet näyttäytyvät osana käyttökulttuurin muutoksia?
- Onko Suomessa huumeiden käyttöön liittyviä, poikkeavia ilmiöitä ja käytäntöjä? Millaisia?
- Mitkä ovat suurimmat haasteet, mitä muuntohuumeet luovat haittoja vähentävälle työlle?
- Voidaanko erotella erilaisia käyttäjäryhmiä muuntohuumeisiin liittyen? Millaisia nämä ryhmät käyttötavoiltaan ovat?
- Esimerkkejä ajankohtaisista huumetrendeistä?
- Vaikeasti huumeriippuvaiset ja kokeilukäyttäjät. Millaisia yksilöllisiä palveluita näille kahdelle kohderyhmälle tulisi kehittää muuntohuumeiden osalta haittoja vähentävällä kentällä?

Muunto-hanke ja sen tavoitteet:

- Millaisia käytännön haasteita tulisi selittää, jotta ainetunnistuspalvelu saataisiin Suomeen?
- Millainen on netti jakelukanavana muuntohuumeiden kohdalla? Mikä on nettikaupan osuus muuntohuumeiden markkinoinnissa?
- Kerro tarkemmin Muunto-hankkeen salatussa verkossa tehtävästä huumetyöstä?

TEEMA 2: YHTEISKUNTA JA KANSAINVÄLISYYS

- Millaiset yhteiskunnalliset käytännöt, asenteet ja rakenteet vaikuttavat Suomessa huumeidenkäyttöön ja palveluiden piiriin pääsyyn?
- Millaisia huumepoliittisia toimia Suomessa tarvittaisiin tulevaisuudessa? Esim. muutama pääasia, johon tulisi tulla parannusta.
- Minkä toisen maan huumepoliitiikka ja käytännöt ovat mielestäsi, sillä tasolla, jota toivoisit Suomeen? Miksi ne toimisivat myös Suomessa?
- Onko mielestäsi joitain toimintoja tai palveluita, jotka toimivat erityisen hyvin Suomessa? Mitä?

Loppuun:

- Miten kehitystyönne jatkuu Muunto- hankkeen päätyttyä?
- Loppuun voi kommentoida haastattelun sisältöä ja antaa palautetta.

LIITE 3: Saatekirje Tukikohta ry

Hei Tukikohta ry:n työntekijä!

Olen Sosionomi (AMK) opiskelija Inka Mäenpää Diakonia-ammattikorkeakoulusta, Helsingin toimipisteestä. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Tukikohta ry:n kanssa.

Opinnäytetyöni aiheena ovat muuntohuumeet. Tutkimukseni tavoitteenani on selvittää, miten muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn työntekijöiden näkökulmasta katsottuna.

Tutkimuskysymykset, joihin olen hakemassa vastauksia, ovat seuraavanlaisia:

- **Miten muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn ammattilaisten silmin?**
- **Minkälaisia uusia haasteita muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö tuo työkentälle ja työyhteisölle?**
- **Millaisia uusia toimintatapoja ja kohdennettuja palveluita tarvittaisiin haittoja vähentävän työn näkökulmasta sekä yhteiskunnallisella tasolla?**

Toteutan aineistonkeruun puolistrukturoituna teemahaastatteluna, joka toteutuu ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastatteluun olen hakemassa haittoja vähentävän puolen työntekijöitä. Haastattelun toivottava kesto olisi n. 1,5 h. Yhteensä ryhmään olisi hyvä saada mukaan n. 5 haastateltavaa.

Haastattelut toteuttaisin kasvotusten. Nauhoittaisin mielelläni haastattelun koska tällöin ajankäyttö ja mahdollisimman tarkka taltioiminen olisi sujuvampaa. Nauhoitukseen käyttäisin älypuhelinia. Tallenteet ja muu aineisto kerätään ainoastaan opinnäytetyötä varten ja ne hävitetään työn valmistuttua. Tutkimuksen aikana säilytän materiaaleja omalla tietokoneella salasanan takana, eikä antamianne tietoja luovuteta ulkopuolisille tahoille.

Vastauksesi käsitellään täysin luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyytesi, ikäsi tai sukupuolesi käy ilmi opinnäytetyöstä. Vastaajilla on oikeus keskeyttää tai perua haastattelu missä vaiheessa tahansa.

Haastattelujen toteuttamisajankohta olisi joustavasti kevään 2019 aikana (maalis-toukokuu aikana). Opinnäytetyön on määrä valmistua vuoden 2019 loppuun mennessä.

Opinnäytetyöni on luettavissa Theseus-julkaisuarkistossa sen valmistuttua. Myös julkaisuseminaarin ajankohdat ja muut ajankohtaiset tiedotteet opinnäytetyöhön liittyen toimitan hankekoordinaattori Katja Malin-Kaartisen kautta.

Suuri kiitos yhteistyöstä ja osallistumisesta!

Yhteydenotot ja mahdolliset kysymykset liittyen haastatteluun os.

LIITE 4. Saatekirje, Muunto-hanke

Hei A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeen asiantuntija!

Olen Sosionomi (AMK) opiskelija Inka Mäenpää Diakonia- ammattikorkeakoulusta, Helsingin toimipisteestä.

Teen tällä hetkellä opinnäytetyötäni. Opinnäytetyöni aiheena ovat muuntohuumeet. Tutkimukseni tavoitteenani on selvittää, miten muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn työntekijöiden näkökulmasta katsottuna.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat seuraavanlaisia:

- Miten muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö näyttäytyy haittoja vähentävän työn ammattilaisten silmin?
- Minkälaisia uusia haasteita muuntohuumeiden lisääntynyt käyttö tuo työkentälle ja työyhteisölle?
- Millaisia uusia toimintatapoja ja kohdennettuja palveluita tarvittaisiin haittoja vähentävän työn näkökulmasta sekä yhteiskunnallisella tasolla?

Aineiston keruu toteutuu puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Teemoiksi olen rajannut yksilön, yhteisön ja yhteiskunnallisen näkökulman. Toivoisin saavani Muunto-hankkeen asiantuntijahaastattelun täydentämään opinnäytetyötäni varsinkin yhteisön ja yhteiskunnallisten näkökulmien kohdalla.

Haastattelun toteuttaisin mieluiten kasvotusten. Haastattelun kesto olisi joustavasti n. 1h. Yhden työntekijän haastattelu riittää. Haastattelu nauhoitettaisiin käyttäen älypuhelinta ja myöhemmin materiaali käännetään tekstimuotoon analysoimista varten.

Tallenteet ja muu aineisto säilytetään tietokoneella salasanan takana ja ne hävitetään heti opinnäytetyön valmistuttua. Tietojasi käytetään vain opinnäytetyötä varten eikä niitä luovuteta ulkopuolisille tahoille. Halutessasi henkilöllisyytesi suojataan ja aineistoa käsitellään niin, ettei henkilöllisyytesi tule siitä ilmi. Sinulla on oikeus keskeyttää haastattelu missä vaiheessa tahansa syytä ilmoittamatta.

Haastattelujen toteuttamisajankohta olisi joustavasti kevään 2019 aikana (n. helmikuukuu aikana). Opinnäytetyön on määrä valmistua vuoden 2019 loppuun mennessä.

Opinnäytetyöni on luettavissa Theseus-julkaisuarkistossa sen valmistuttua. Voin halutessanne myöhemmin olla yhteydessä myös muihin julkaisuihin liittyvissä asioissa mm. Julkaisuseminaarien ajankohdista.

Suuri kiitos yhteistyöstä ja osallistumisesta!

Yhteydenotot ja mahdolliset kysymykset liittyen haastatteluun:

[Redacted contact information]

LIITE 5: Suostumuslomake, Muunto-hanke

ASiantuntijahaastattelun suostumuslomake

Suostun asiantuntijahaastatteluun, jossa selvitetään muuntohuumeiden lisääntyneen käytön vaikutuksia ja sen näyttäytymistä haittoja vähentävän työn näkökulmasta.

Olen tietoinen opinnäytetyön aiheesta, tavoitteista sekä tarkoituksesta. Minua on informoitu aineiston käytöstä sekä siitä, että tutkimuksen valmistuttua kerätty aineisto hävitetään asianmukaisesti eikä tietojani luovuteta muuhun tarkoitukseen.

Olen tietoinen, että antamieni tietojen käsittely on luottamuksellista ja tietosuojasta huolehditaan. Antamiani tietoja käytetään vain tämän opinnäytetyötä tekemistä varten.

Olen tietoinen, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja että voin keskeyttää tai perua haastattelun missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Päiväys

Jos ilmenee kysyttävää koskien opinnäytetyötä ja sen toteutusta, olkaa ystävällisesti yhteydessä:

Inka Mäenpää, Sosionomi (AMK)
Diakonia-ammattikorkeakoulu

Ohjaavat opettajat:

